سنجھیاں پیڑاں

سعید جعفری

سانجھاں پیڑاں

سعید جعفری

مجلس اردو لاہور

MASOOD FAISAL JHANDIR LIBRARY
Acc No. 026376
★ MAILSI ★

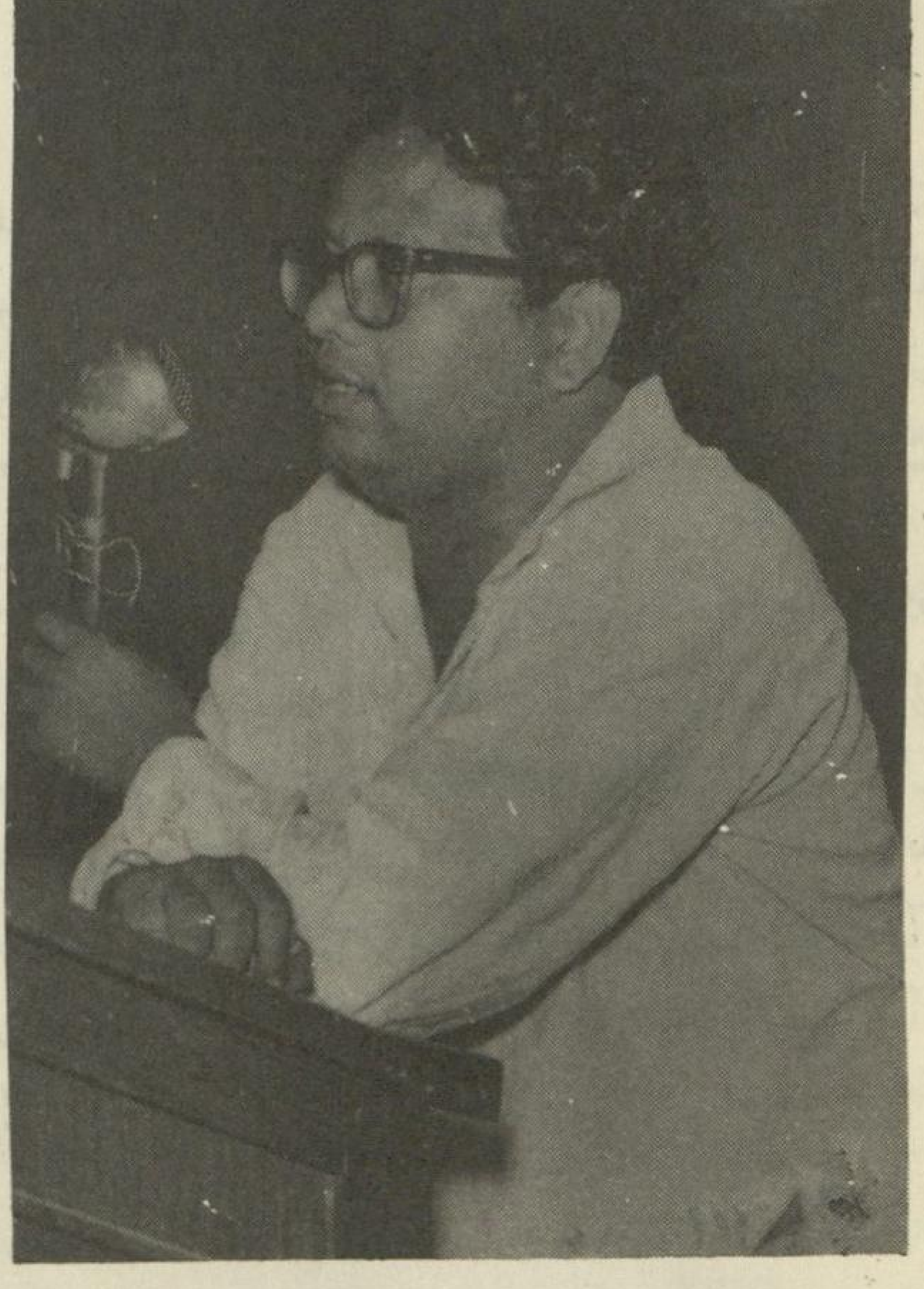
سبھے حق لکھاری دی بیوہ تے بچیاں دے

مصنّف ــــــــــــ سعید جعفری

ترتیب کار تے ناشر ــــ خالد شفیق
ناظم مجلس اُردو لاہور
ڈی/۳۸۹۵ - لوہاری منڈی لاہور

تعاون ــــــــــــ خورشید ضیاء (کویت)
زاہد نواز - حاجی غلام محمدؐ عاجزؔ
غلام سرور جان

TECHNICAL SUPPORT BY
CHUGHTAI
PUBLIC LIBRARY

سعید جعفری مرحوم

عرضِ ناشر

مجلس اُردو لاہور نوں ایہہ فخر حاصل اے کہ ایس نے قومی زبان اُردو دے نال نال پنجاب دی مٹھی تے سوہنی بولی پنجابی نوں محبّت بھرے جذبیاں نال گلے لایا تے اوہناں لوکاں دیاں اکھیاں توں نفرت دے پردے لاہن دی کوشش کیتی اے جیہڑے پنجابی زبان دی محبت دی لور وچ قومی زبان دے خلاف نفرت دا اظہار کرن دا کوئی موقع ہتھوں نہیں جان دیندے۔

"سانجھیا پیڑاں" اک اُردو انجمن ولوں پنجابی زبان دے نال پیار دے ثبوت دے طور تے شائع کیتی جا رہی اے، تے مجلس اُردو لاہور، ایس کتاب نوں سعید جعفری مرحوم دی انسان دوستی تے اوہدی محبت بھری یاداں دی نذر کردیاں ہویاں ایس کتاب دی فروخت توں حاصل ہون والی ساری رقم سعید جعفری دے معذور بچیاں نوں دین دا اعلان کردی اے۔ مجلس اُردو لاہور ایس کتاب دی اشاعت لئی سرمایہ فراہم کرن والے جناب خورشید ضیاء (کویت) دی خاص طور تے ممنون اے، جینہاں دی مدد نے مجلس نوں ایس کتاب دی اشاعت دے قابل بنایا۔

خالد شفیق

ویروا

★

تعداد ______ ۵۰۰
قیمت ______ ۲۰/۰۰ روپے
مطبع ______ نقوش پریس لاہور
پہلی وار ______ جولائی ۱۹۸۳ء

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

پہلی جھات

اِنساناں دے نال دُکھاں دَرداں دا مُڈھ قدیمی رشتہ اے غم تے دم دا سنگ ازلاں توں قائم اے۔ سُکھاں، خوشیاں، عیشاں تے موجاں دیاں لہراں بالکل وقتی ہوندیاں نیں تے جگ گلزار وچ کِھڑن والے سدا بہار پھُل صرف غماں درداں دے پھُل ہوندے نیں، جنہاں دی خوشبو حیاتی دے حبس نوں توڑدی رہندی اے۔

شاعر معاشرے دا سبھ توں بُہتا حساس فرد ہوندا اے تے سبھ توں ودھ لُکائی دے غماں درداں توں اثر قبول کردا اے۔ اُوہ اوّل تے لوکاں دے درداں نوں اپنا درد سمجھدا اے یاں پھیر لوکاں دے درد ونڈان دی کوشش کردا اے۔ ایسے لئی پیر فضل گجراتی نے شاعر نوں ہر کِسے دا درد ونڈان والا "دردی" آکھیا اے ؎

شاعر جھل نہیں سکدا افضل کسے دا تا

ایہہ دردی ہر کسے دا لیندا ائے درد ونڈا

سُچا شاعر پورے جہان نوں ہسدا وسدا ویکھنا چاہندا اے تے جدوں

ایہہ سدھر پوری ہوندی نظری نہیں آؤندی تے ہیک اٹھدا اے ؎

خمرے، کوئل کو کو کردے کیسی کوک سناندے
کِتّھے سُکھ محمد بخشا بھرے جہان دکھاندے

مشرقی شاعری وچ غم دا عُنصر بہت بھرواں تے دھاکواں رہیا اے تے پنجابی شاعراں دے کلام وچ بابا فریدؒ توں لے کے میاں محمد بخشؒ توڑی ایس دردمندی دیاں کئی صورتاں نظری آؤندیاں نیں تے گھر گھر لگی ہوئی دُکھاں دی اگ دا سیک ہر شاعر دے ساہ وچوں آوندا اے۔

؎ فریدا ایّں جانیا دُکھ مجھ کوں دکھ سبھائے جگ
اُچّے چڑھ کے ویکھیا تاں گھر گھر ایہا اگ

دردمندی دی ایہہ لہر اجوکے شاعراں تیک اپڑی تے اوہدے وچ نویں جیالس Modern Sensibility تے بلدی اگ تے تیل ورگا کم کیتا۔

درداں گُٹھیا سعید جعفری (اللہ پاک سدا اوہنوں اپنیاں رحمتاں دیاں جوہاں وچ رکھے) اینہاں دردمند شاعراں دی صف وچ بالکل وکھرے سبھا نال کھلوتا نظری آوندا اے۔ اوہدے آل دوالے وسّن والے سارے انساناں دے دُکھ اوہدی شاعری دا محور نیں۔ اوہ چاواں ریجھاں تے سِکاں سدھراں دا شاعر اے۔ اوہ اپنے ذاتی دُکھ لوکاں نوں دسّن دا عادی نہیں، پر جانن والے جان دے نیں کہ ؎

قصّے ہور کسے دے اندر درد اپنے کجھ ہوون
بن پیڑاں تاثیراں ناہیں بے پیڑے کدروون (میاں محمد بخشؒ)

سعید جعفری ہیں اُردو تے پنجابی دونواں زباناں وچ شاعری کیتی اے۔ اوہدی پنجابی شاعری وچ نعت، منقبت، سلام، ترانہ، گیت، نظم، غزل قطعہ، بیت سبھ کجھ اے پر ایس کتاب دے ترتیب کارنے حالی اوہدے خاص رنگ دیاں اوہ نظماں چھاپن واسطے چُنیاں نیں، جیہڑیاں اوہنوں پنجابی شاعری دی پوری روایت وچوں نویکلا کردیاں نیں تے ایس رنگ دی شاعری دی کوئی دوجی مثال ساری دنیا دے ادب وچ مشکل نال ای مل سکے گی۔

ایہناں ساریاں نظماں نے اپنے اندر بڑیاں بڑیاں دڈیاں دُکھانت کہانیاں لُکائیاں ہویاں نیں۔ حیاتی دے اوہ ایسے خاص طور تے اوہدیاں نظماں دا موضوع بنے نیں، جیہڑے عام نظروں لاہمے رہ جاندے نیں۔ اوہناں دُکھی کرداراں نال سعید جعفری نوں خاص محبت اے، جنہاں ول عام لوکاں دا دھیان نہیں جاندا۔
دِھیاں دیاں ڈولیاں ہر گھروں اُٹھدیاں نیں پر "مرکزِ نسواں" توں اُٹھن والی ڈولی ول صرف سعید جعفری دا دھیان گیا۔ اِک بے آسرا کُڑی دا ویاہ کرکے "مرکزِ نسواں" نے انسانیت دی بڑی وڈی خدمت کیتی پر سعید جعفری نوں اوس کُڑی دیاں کئی ریجھاں نہ لہن دا بہت منگھ سی ۔

کل مَیں اُٹھدی ہوئی ویکھی مرکزِ نسواں توں اِک ڈولی

اوہ دھی رانی اج لگدی سی — جیویں خالم خالی جھولی
تَن تے تَن کپڑے، اِک برقعہ — داج اپنے نوں جھولی پائی
اپنے کمرے وچوں نکلی — چُپ چُپ ویہڑے دیوچ آئی
بِٹ بِٹ آل دوالے تکّے — نہ دِسّے چاچا نہ تایا
نہ کوئی بابل جائی روّوے — نہ لبھے کوئی اماں جایا

ایس نظم "ڈولی" دے انحیر وچ اپنی ایس بے آسرا بہن نوں تسلّا دیندیاں ہویاں سعید جعفری کیویں رووں ہاکا ہو جاندا اے ؎

جا بھینا رب والی تیرا — جو سِر تے گزری جر جاویں
خوش خوش وَسیں رَسیں گھر وچ — ہُن نہ ہور کوئی دُکھ پاویں
ورھیاں بدّھی ہولی ہولی — سوہنا داج بناوندی جاویں
اپنی دھی دی جنج منگا کے — رَج رَج کے فِر ریجھاں لاہویں
تک نہ مرکز نسواں وَلّے — ہوکے بیبا نمّو جھان
ہُن تے گیٹ نوں بند کرہ دِتا ئے — اوہدے چوکیدار پٹھان

سعید جعفری داجیاں نال چڑھی ہوئی جنج وچوں چھیاں ستاں سالاں دے اک اِنھّے بچے نوں وی ویکھ لیندا اے، جیہڑا اپنی اک معصوم بہن نوں جنج بارے سوال کرہ دا اکرہ دا اپنیاں ریجھاں تے سدھراں دا اظہار کرن لگ پیندا اے ایہہ نظم مکاندیاں ہویاں سعید جعفری بڑے کھروے لہجے وچ آکھدا اے ؎

اَنھّے پُت دے اُنھّے چاءُ تے — امبرا رَج کے رو لے توں

یاں ایہہ دُکھ وکھانہ میتوں یاں ایہہ سوچاں کھوہ لئے توں
ہتھ سوجا کھا قلم پھڑا کے اُتھے موضوع دستے نی
ویری ویلیا میتھوں کیہڑی جگ دے بدلے لتے نی

عید کارڈ خوشی دا پتر ہوندا اے تے کسے بچے ولّوں باپ نوں جدوں کوئی عید کارڈ ملے تے اوہدی خوشی دی حد نہیں رہنی چاہیدی۔ پر سعید جعفری عید دی خوشی دے موقعے تے اپنے پڑھن والیاں نوں کتے دور دراڈے ہسپتال دے ٹی۔بی۔وارڈ وچ آخری ساہ لیندے اک بندے کول لے جاندا اے، جیہدے ہتھ وچ اوہدے معصوم پُتر دا عید کارڈ اے تے اوہ بندہ اپنے خیالاں وچ اپنے پُتر نال گلاں کر رہیا اے ؎

توں سمجھیں کیویں سوہنیا جیویں دُکھ نے تنبو تانیا
تیری ماں نے میرے گھر دے وچ اِک دن وی نہیں سکھ مانیا
اُس کرماں ماری ماں دا توں دُکھڑا ونڈا دیں بیلیا
گڈی توں سوہنی بھین نوں بوہتا پڑھا دیں بیلیا
آ مکھ وکھا جا سوہنیا اج ساہ دا بوہا ڈھکنا ایں
جی کردا اُدہ سرچُم لواں جیھنے اپنے بھار نوں چکنا ایں

نظم "نویں آس" وچ سعید جعفری سانوں اک ایہی ماں دکھاندا اے، جیہدا اسہک وانی دا اک پُتر پاگل اے۔ ماں نے پُتر دی دماغی صحت واسطے کل کدھروں تعویذ لیاندا اے تے نویں آس لائی اے کہ اوہدا پُتر ہن چھیتی ٹھیک

ہو جاوے گا، کیونکہ اَج اوہدے پُتّر نے اوہنوں اماں آکھیا تے غور نال ویکھیا اے۔ ایسے آس وچ اوہ اپنے پُتّر نوں کسے دن سہرا بنھن تے اوہدے ہون والے بچیاں بارے سوچدی اے۔

نظم "ماں" وچ اُوہ پڑھن والیاں نوں اِک اجیہی ماں دیاں اپنے آپ نال کیتیاں ہویاں گلّاں سناندا اے، جیہدی گود ہری نہیں ہوئی تے اُوہ سوچدی اے ؎

اِنج لگدا جیوں میرا رب   ہُنے ای نسّا آوے گا
لیتھو پیتھو باہنواں آ کے   میرے گل وچ پاوے گا
ہُنے مری پنج پھولاں رانی   چھالاں ماردی آوے گی
گُڈا گُڈی گیند پٹوہلے   میری جھولی پاوے گی
میرے سر دا سائیں بھاویں   مونہوں کجھ نہ کہندا اے
ایہو جیہاں سوچاں دے وچ   اُوہ وی ڈبیا رہندا اے

نظم "موتوں کیہڑا ڈردا اے" وچ اوہ اک بیمار باپ دے دل دیاں گلّاں سناندا اے جیہنوں اپنے بچیاں دے رُل جان تے ہمیش لئی خوشیاں توں وانجے جان دا خوف اے۔

نظم "حق ہمسائے" وچ اُوہ سانوں اک بڑی حسّاس بچی دیاں گلّاں سناندا اے جیہدا بے اولاد گوانڈھی شہروں اپنے واسطے اک بچی لیایا اے، تے اوہ سوچدی اے کہ تیسرے

دا اپنے گوانڈھ وسن والی انھی بڈھی دی اِکّو اِک دھی ول کیوں دھیان نہیں گیا، جیہدا کوئی پیو یاں چاچا وی نہیں۔ اوہ سوچدی اے ؎

پنڈ چ تریل نوں — زمین لبھ رہی اے
اُٹھ کے گھٹا ایتھوں — شہر وس گئی اے

اوہ کدھرے صاحباں، میرا دیوئی تے رانی لوناں دیاں حوالیاں نال پیار کرن والیاں دیاں محرومیاں دے تذکرے چھیڑدا اے تے کدھرے آکھدا اے پئی ہیر را بھنے دی نہیں وارث شاہ دی اے جنھے اوہنوں امر بنایا۔ دوجے پاسے اوہ وارث شاہنوں الاہما دیندا اے کہ اوہنے سیدے کھیڑے دا عزتاں والا شملہ نیواں تے پیار نوں اُچا کر کے چنگی گل نہیں کیتی۔ اوہنوں چوچک دی پگ رُلن دا وی رنج اے۔ اصل وچ اوہ دھیاں پُتراں دیاں عشق بدنامیاں پاروں اپنا آپ لُکاندیاں ماپیاں نوں نہیں ویکھ سکدا۔ ایسے لئی اپنی محبوبہ نوں اختر شیرانی دی سلمیٰ ویکھنا چاہندا اے ؎

مَیں چاہناواں ساڈے پیار دی — ہر دل دے وچ عزت ہووے
تیرے ناں نوں ہر کوئی جانے — تیرا پتہ بھارت ہووے
سلمیٰ بن جا تیرے ناں نوں — جگ دے وچ کھلار دیاں گا
رجّو اپنیاں ساریاں رِیجھاں — تیری لج توں وار دیاں گا

اپنیاں ساریاں رِیجھاں کسے دی لج توں وارن دا جذبہ رکھن والے

شاعر دا قومی شعور اینا اُچا تے سچا اے کہ دلوں "آفریں" نکلدی اے۔ نظم "سانجھا دُکھ" وچ اوہ محمد نگر (مشرقی پاکستان) دے مسلمان وسنیکاں تے مکتی باہنی دے ظلماں دیاں تصویراں وکھاندیاں ہویاں ساری دنیا دے ضمیر نوں جھنجوڑ دیندا اے۔ اوہ ساری دنیا دیاں فنکاراں نوں مخاطب کر کے آکھدا اے جے اج ساریاں قوماں تے اوہناں دے لیڈر مصلحت پاروں گُنگے بولے ہو گئے نیں تے کیہہ ہویا تسیں تے بول سکدے او تے اج ظالم دے ایس ودھدے ظالم ہتھ نوں روکیا جا سکدا اے۔ اوہ بھارت تے پاکستان دے ادیباں دی چپ تے حیران اے۔

میرے دیس دیو فنکارو، یارو
اج کیوں چپ او
کیہہ ہویا جے
اسیں اوہناں دے ہور کسے کم آ نہیں سکدے
سینے اوہناں وَلّے آوندیاں گولیاں اگّے ڈاہ نہیں سکدے
ظلم دیاں ایہہ تصویراں
تحریراں وچ وکھا سکنے آں
سُتا ہویا ساری دُنیا دا احساس جگا سکنے آں

اوہدی دردمندی تے سچی پاکستانیت ایتھے اوہدے کولوں ایہہ وی اکھواندی اے کہ محمد نگر دی وستی وچ مرن والے میرے ماں جائے، میرے

وِیرہ بھرا، میریاں بانہواں سن ایس لئی مینوں پرسہ دیہو۔ جیہڑی ماں دے چِٹیاں والاں دے وچ ظالم ہتھ پیاسی اوہ میری ماں سی، مینوں اوہدا پرسہ دیہو، پاکستان دے حق وچ ہون دے جرم وچ کٹیاں وَڈھیاں جان والیاں ٹیاراں میریاں بھیناں سن، ایس لئی مینوں پرسہ دیہو ؎

محمد نگر دی وستی اُتّے
جیہڑی ہونی بیت گئی اے
اوہ میرے گھر تے بیتی اے
آؤ مینوں پُرسہ دے لَو
میرے دیس دیو فنکارو
ایہہ دُکھ
تہاڈا، میرا، دنیا دے سبھ فنکاراں دا
سانجھا دُکھ اے
کٹھے ہو کے
سبھ رل مِل کے
ظالم دے ایس وَدھدے ظالم ہتھ نوں روکو

سعید جعفری نوں اپنے شاعرانہ منصب دا بھرواں احساس سی، جیہدی مثال مشکل نال مل سکدی اے۔ نظم پاگل خانہ دے اخیر وچ اوہ لوکاں نوں شاعری

عظمت دا احساس انج دواندا اے ؎

کل ایہناں دیاں تحریراں نے
اِک تہذیب اکھوانا
ایہناں فنکاراں تاریخ دے
متّھے نوں رنگ لانا
طنز حقارت دے نال سجنو
ایہناں نال نہ بولو
اَج دے لوکو لعل ایہو جیہے
مٹّی وچ نہ رولو

پر ساڈے معاشرے نے ایہو جیہے ہیریاں دی قدر کرنی حالی کدوں سکھی اے

نظم "نمانی" وچ ایک معصوم بالڑی، جیہڑی موت بارے حالی کجھ نہیں جان دی، اپنی ماں دی میّت تے توتلی زبان نال گلّاں کر رہی اے۔ ایہہ گلّاں اوہدے باپ ای نہیں سارے پیوواں دے دلاں تے چھُریاں وانگوں لگدیاں نیں۔

سعید جعفری اپنیاں اینہاں نظماں راہیں انساناں دِیاں روحاں تے لگن والیاں زخماں ول توجہ دواندا اے، جنہّاں ول عام ذہن اوّل تے جاندا ای

نہیں تے جے کدھرے کارے قضا لگا دی جاوے تے اوتھوں اوتھوں تیک اوہنوں رسائی نصیب نہیں ہو سکدی جتھوں جتھوں تیک سعید جعفری اپڑ گیا اے۔ اوہنے، اجیہے نویکلے تے اَن چھوہے موضوعاں نوں دِسھاں نوں اُوہ اُنھے موضوع آکھدا اے)، اپنے سوجاکھے قلم راہیں اجیہی فنکاری تے اجیہے ڈھنگ نال پیش کیتا اے کہ نویں نظم نوں نویاں زمیناں، نویاں فضاواں تے نویں آسمان وکھائے نیں تے سوچاں واسطے نویاں امکاناں دے بوہے کھولے نیں۔

مینوں یقین اے کہ سعید جعفری دی پوری جیہی کتاب "سانجھیاں پیڑاں" ساڈے پنجابی ادب وچ اِک اجیہا اُنملا وادھا اے، جنہوں اسیں دنیا دے وڈے توں وڈے ادب دے مقابلے تے رکھ سکنے آں۔

میری دعا اے کہ سعید جعفری دی ایس دردمندی نوں اللہ تعالیٰ قبول فرماندیاں ہویاں اوہنوں اپنیاں رحمتاں دیاں گلزاراں وچ رکھے تے اوہدے بال بچیاں واسطے خوشیاں دے اوہ دروازے کھولے، جیہڑے اوہدی حیاتی وچ نہیں کھلے سن۔

حفیظ تائب

۲ر جنوری ۱۹۸۳ء — یونیورسٹی اورینٹل کالج، لاہور

سعید جعفری

دکھانت دے سبھ توں سلکھنے تے نویکلے نمائندے !

ایہہ گل اک منّی پرمنّی سچائی وانگوں ٹھیک اے پئی ہِردے دیاں ڈوہنگھیائیاں وچ اُتر جان والے تے فن دیاں اُچیائیاں اُتے جا پُجن والے بولاں دا اُت وَر دیلا ہونا بڑا ضروری اے ۔ ایس سچائی دی شہادت ہر دَور تے ہر زبان دیاں اوہ شعری لکھتاں دیندیاں نیں جنھاں دے رنگ محل سنگھنے درد دی نیہہ اُتّے اُسرے نظری آوندے نیں !

پر ایس اٹل سچائی بارے ایہہ بات دھیان وچ رکھنی لازمی اے پئی جتھے ایہنے شاعری دے اَن گنت شہکاراں نوں جنم دِتّا، اوتھے ای اوہنے بہت سارے اوہناں شاعراں نوں کوراہے وی پا دِتّا جنھاں نیں اَملی کوتّا دی تخلیق دے چار، وچ اپنے اُتّے بناوٹی درد دا خول چڑھا لیا تے ایہہ بھُل گئے پئی نرول درد دے بھنّے گیت اودوں تیک نئیں الاپے جا سکدے جدوں تیک جِند سچ مُچ دُکھاں دی اگ وچ سڑ بل کے کندن نہ ہو جاوے ۔ غم کوئی کالا چولا نئیں جنھوں تن اُتّے چاہڑ کے بندہ دوجیاں لوکاں نوں اپنے سوگی ہون دا احساس کرا دیوے، ایہہ تے اوہ زہر اے جنھوں

جے انسان اپنیاں رگاں وچ رت وانگوں، دیہن دی ویہل دیوے تاں اوہ دھیرے دھیرے اجیہے امرت وچ تبدیل ہون لگ پیندا اے، جیہڑا اوہنوں تے اوہدیاں ہوٹھاں وچوں نکلے ہوئے اک اک شبد نوں امر کر دیندا اے!

دوجے لفظاں وچ اسیں کہہ سکدے آں پئی اُچیری تے اثر یلی کوتا انسانی دکھانت دے آپ مہارے اظہار دا ناں اے۔ تے جے مینوں کوئی تھے پئی نویں پنجابی شاعری وچ ایس حوالے نال سبھ توں اُگھی تے نویکلی واج کیہڑے کوی دی اے تے میں کسے جھاکے بناں آکھاں گا پئی سعید جعفری تے صرف سعید جعفری دی!

سعید جعفری دی واج مینوں ہمیش اوس کونج دی کرلاٹ جاپی اے جیہدی ہک وچ کسے ویری دی تکھی سانگ کھبی ہووے تے جیہنوں اوہ اپنے سریروں باہر کڈھن دی طاقت نہ رکھدی ہووے۔ ایس صورتحال دا ڈھلا سبب ایہہ اے پئی سعید جعفری دی ساری حیاتی انتاں دے دُکھ جردیاں لنگھی ــــ اپنے دُکھ، اپنے بال پروار دے دُکھ اپنے آل دوال دے دُکھ، اپنی لوکائی دے دُکھ! اوہ ایہناں بے حسابے دکھاں دی پنڈ اپنے سروں لاہ کے پراں تے نہ سٹ سکے، پر ایہنے اوہناں دے کلام وچ درداں بھنی ہڈورتی تے غماں ماری جگ ورتی دا اجیہا سنگم اُگھاڑ دِتّا جیہنوں اسیں عظیم شاعری دی اچیچی پچھان قرار دے سکدے آں!

سعید جعفری، کیوں جے آپوں وی دُکھی ساہن تے دوجیاں دے دُکھاں نوں محسوس کرن والا اُنحد حساس دل وی رکھدے ساہن، ایس پاروں اوہناں دی کلا وچ ہڈورتی تے جگ ورتی دا سنگم جیہڑی چھب وکھاندا اے اوہ کدے وی جھوٹھی نئیں لگدی۔ سگوں سانوں اُگی سچّی تے سُچی ہون دا یقین دواندی اے ـــ تے ایسے یقین دی کُکھ وچوں ای اوہ کاٹ لجے نوں ہتھ پالین والا اثر پنگرہ دا اے، جیہڑا سعید جعفری دے فن نوں اپنے دَور دے دوجے سبھے کلاکاراں دے فن کولوں وکھرا کرن دا ئسر بندھ کردا اے!

سعید جعفری دے رنگ برنگے دُکھاں دا نکھیڑا کریئے تے ایہہ وَدھیری چیتے رکھن والی گل نتّر کے ساڈے ساہمنے آجاندی اے پئی اوہ ایہناں نوں اِک افسوس بھنی سماجی حقیقت دے طور تے قبول کردے نیں، ایہناں نال پیار نئیں کردے۔ سگوں ایہناں دا پرچھانواں دی دھرتی جایاں اُتّے پیندا ہویا نئیں ویکھنا چاہندے، کیوں جے اوہناں نوں حیاتی تے اوہدے سبھناں نمائندیاں نال گوہڑی تے اَمنٹ محبت اے، تے ایس محبت دا قدرتی تقاضا ایہہ اے پئی اوہ ایہناں دُکھاں نال کوئی فکری جذباتی تے فنی ورتارا نہ رکھّن جیہڑے کدے ناں بیماری تے موت دا رِستہ بن کے ظاہر ہوندے نیں تے کدے آپوں بیماری تے موت نوں ہو کے مار مار کے سددے نیں۔

دوجے لفظاں وچ میں ایہہ بات آکھ رہیا واں پئی سعید جعفری نے دُکھاں

نوں اپنی شاعری وچ اردو دے مشہور شاعر فانی بدایونی وانگوں نئیں اگھاڑیا جنہاں نے، اوہناں نوں اوس فنا دے بہ دیاں دے طور تے پیش کیتا، جیہدے نال اوہ ایناں پیار کرہ دے جاپدے ساہن پئی اوہناں نے اوس دی رعایت نال اپنا تخلص وی فانی رکھنا پسند کرلیا سی تے انج لگدا اے جیویں فانی اکھوا کے اوہناں نوں اپنی فنا دوستی دی سدھر دی تسکین دا احساس وی ہوندا سی۔ ایہدے اُلٹ سعید جعفری بقا دی آس پیاس دے شاعر نیں ۔ بقا جیہڑی فنا دے مارو تھلّاں وچ اوس کلّم کلّے رُکھ وانگ کھلوتی ہووے، جیہدے چار چفیرے بیماریاں، روگاں، سماجی بے انصافیاں تے عمرانی محرومیاں دے وحشی واورولے موت دا خونی بھنگڑا پا رہے ہون، جیہڑا بھانویں ایس اُت دُکھ دیوی حقیقت دا جانو ہووے پئی ایہناں وا، ورولیاں ہتھوں کجھ گھڑیاں مگروں اوہ بالو ریت دی اُگھی قورے لیہ جاوے گا، پر فیر وی جیہدے مُکھ اُتّے شانتی دا چاننا کھنڈیا ہووے تے اوہ اپنی اجل نوں دھرتی دے اوس نِدھڑک تے نِڈر سپوت وانگ قبول کرن لئی تیار ہووے جنہوں اجل مار تے لیندی اے پر مات نئیں دے سکدی، کیوں جے اوہ اوہنوں مرن ویلے وی اپنی جند ہارن دے غم وچ بے حال تے نڈھال ہوندیاں نئیں ویکھدی، سگوں اوہناں پیاریاں دیاں فکراں وچ ڈبیا تکدی اے جنہاں نے اوہدے پچھوں اوہدے اِی وانگوں جندڑی دے پندھ اتے ان گنت اوکڑاں دا بھار چک کے، تے پگ پگ بھیڑے

کھاندیاں ہویاں ٹُرناں اے!

مَیں اپنی گل دی گھنڈی نوں تھوڑا جیہا ہور کھولن لئی سعید جعفری دی اوس نظم دی مثال دیواں گا، جیہدا سرناںواں 'عید کارڈ' اے، تے جیہدے وچ اوہناں نے اوس عظیم المیہ کردار دے جذبیاں، سوچاں تے وچاراں نوں اکھراں دا روپ بخشیا اے، جیہڑا اک ہسپتال وچ لہو دیاں اُلٹیاں کر رہیا اے، نرس اوہنوں سراُتّے کھلوتی موت دا اُخیرلا سنیہوڑا دے چکی اے تے جیہڑا ایس قیامتاں ڈھادین والے سمے وچ اپنے اوس پردیسی پُتّر دا عید کارڈ وصول کردا اے جنہوں اوہنے کچّی عمرے کرماں ماری ماں تے نکّے نکّے بے وسّے بہن بھراواں دے ان پانی دا سر بندھ کرن لئی مجبوری پاروں دور دراڈے گھل چھڈیا ہویا اے۔ ذرا ملاحظہ فرماؤ ہئی جس ویلے اوہ نرس دی واج راہیں عزرائیل دے قدماں دی چاپ سُن دا اے تے اوہدا دل کنبدا اے ساہ ڈولدا اے پر اپنی حیاتی دے مکن دی چنتا پاروں نئیں، اپنے بال پروار دے کالک بھنے مستقبل دے حوالے نال!۔ اوہ خیالاں وچ اپنے پردیسی پُتّر نوں مخاطب ہو کے کہندا اے۔

ایہہ سُن کے وانگ پتنگ دے،
دل کنبیا، ساہ ڈولیا،
میٹ اکھیّاں مَیں ڈھے پیا،
پر موہوں کجھ نہ بولیا،

شوہ کالجے دی رُت دا،
میرے ساہواں دے وِچ رَل گیا،
جہدا مان سی تینوں سوہنیا،
اوہ ہفیا سورج ڈھل گیا!

اِک توں ایں بھانبڑ بالیا،
اِک مَتھّے دی تحریر نے،
اِک وِچ پنگھوڑے ہُمکدی،
مری چھوٹی جیہی تصویر نے،
توں سمجھیں کیویں سوہنیا،
جیویں دُکھ نے تمبو تانیا،
تری ماں نے میرے گھر دے وِچ
اِک دن دی سُکھ نہیں مانیا!

اُس کرماں ماری ماں دا توں،
دُکھڑا ونڈا دیں بیلیا،
گُڈّی توں سوہنی بھین نوں،
بوتہا پڑھا دیں بیلیا!

آ مکھ دکھا جا سوہنیا،
اَج سساہ دا بوہا ڈھکناایں،
جی کردا اوہ سر چُم لواں،
جِتھّے اپنے بھار نوں چکناایں!

ساڈی روح اوس ویلے شاعر نوں ہنجواں دا خراج ادا کرن اُتّے مجبور ہو جاندی اے جس ویلے اسیں ویکھدے آں پئی ایس نظم وچ جیہڑی دکھ دیوی صورتِ حال پیش کیتی گئی اے اوہ فرضی نئیں، جیہنے شاعر دے تصوّر وچ جنم لِتا ہووے، تے جیہڑی نظم دے تخلیق پا چکن دے نال ای مُک مکا چکی ہووے، تے ایہدا دکھی پاتر وی خیالی نئیں جیہدے عذاب وی نظم دے مکمل ہون دے نال ای ختم ہو گئے ہوون، سگوں ایہہ اوہ صورت حال اے، جیہدے کالے سائے اَج وی ناگ بن بن کے اوس کردار دے جیوندے جاگدے سجناں متراں نوں ڈنگ رہے نیں تے اوہ کردار وی شاعر دا اپنا اے، جیہدے سر بر نوں اسیں اپنے پاپی ہتھاں نال مناں مٹی وچ کجھ دیہاڑے پہلاں دَب آئے ساں تاں جے اسیں اپنے اوس پاپ اُتّے پردہ پا سکیے جیہڑا اسیں اوہنوں تے اوہدے بال پروار نوں اُجڑدا ویکھدیاں ہویاں چُپ رہ کے کیتا سی، تے اَج وی اوہدا کوئی اُپانہ کر کے تے اوہدا کوئی کفّارہ ادا نہ کر کے کر رہے آں!

مَیں ایہہ گل پوری تنقیدی دیانتداری نال تے کسے طرح حاں دی جانبداری ورتیاں بِناں کہہ سکدا واں پئی سعید جعفری دی ایس نظم نوں دُنیا دیاں بہترین دُکھ بھریاں نظماں وِچوں اِک مِتھیا جا سکدا اے، تے جے سعید جعفری صرف ایہو اِک نظم تخلیق کرکے ایس جہانوں ٹرجاندے تے تد وی جہان والے اوہناں دے ناں نوں کدے وسار نہ سکدے۔ ایہہ وکھری بات اے پئی اوہناں نے ایس نظم توں اڈ ہور بوہت ساریاں اُچ پائے دیاں نظماں اپنے انملے شعری ورثے دے طور تے چھڈیاں نیں، تے جیہڑیاں اوہناں نوں امر کرن دی آپ مہاری گواہی دے رہیاں نیں!

'موتوں کیہڑا ڈردا اے' دے سرناویں ہیٹھ اوہناں نے ایک اُچیری نظم تخلیق کیتی اے، جیہدا موضوع بُنیادی طور تے 'عید کارڈ' دے موضوع نال سانجھ رکھدا اے، تے اوس بھیانک المیے نوں پیش کردا اے جیہڑا کونت تے بیودی کویلے موت دے نتیجے وچ اپنے خونی لوکدار دندیویں تے بالاں دی شہ رگ وچ گڈن لئی تیار کھلوتا اے۔ ایہہ نظم دی اوسے بیودی زبانی بیان ہوئی اے جیہدا دوجا ناں سعید جعفری اے۔ ایہہ نظم وی 'عید کارڈ' وانگوں چوکھی رُلادین والی اے تے ایہدا پاتروی، جیویں ایہدے سرناویں توں اے ظاہر بہادری، نڈرپن تے جیداری دی ٹیسی اُتے پجیا بندہ اے۔ تے موت نوں خاطر وچ نئیں لیاندا، پر اوہدے مرن مگروں جو کجھ اوہدے بال پروار اُتے بیتے گی، اوہدا تصور جے اوہنوں چنتا دیاں لنبواں تے فکراں

دے شعلیاں دے حوالے کر دیندا اے تے ایہہ گل انسانی پدھر اُتے سمجھ وچ آن والی اے ۔ سگوں جے انج نہ ہوندا تاں ایہہ بات اُکّی غیر قدرتی تے اثروں واہنجی ہوئی ہوندی ۔ ویکھو سعید جعفری نظم دے شروع وچ ای موت بارے بےخوفی تے بے نیازی والے رویے دا اظہار کیویں ان جھک تے ڈرامائی ڈھنگ وچ کردے نیں ۔ اوہناں دی نظم دا مڈھ لا بندا انج اے ۔ اوہ آکھدے نیں ۔

نہیں جی ! موتوں کیہڑا ڈردا
موت تے اِک دن آنی اے '
آؤندے جاندے ساہ دی کھیڈ' ایہہ
اوڑک نوں مُک جانی اے !

تسیں محسوس کیتا ہووے گا پئی سعید جعفری نے نظم دا مُڈھ کجھ اجیہے انداز وچ بنھیا اے پئی سنن والے نوں صاف پتہ لگ جاندا اے پئی اوہناں دا مخاطب اوہناں دی بیماری تے اداسی دا مشاہدہ کر کے ایہہ گو یڑ لا بیٹھا اے جیویں سعید جعفری اپنے دل وَدھدی بے رحم موت نوں ویکھ کے ڈر گئے نیں ' سہم گئے نیں تے سعید جعفری اوہدے ایس قیاس نوں سبھ توں پہلاں غلط قرار دینا ضروری سمجھدے نیں ۔ ایس گمان دی تردید دے بعد ویکھو پئی اوہ موت دی ناگزیریت نوں آنحضور صلی اللہ علیہ وسلم دے وصال دے حوالے نال کیویں اپنے ایمان دا انملا حصہ بنا کے مخاطب نوں موت بارے اپنی حقیقت پسندانہ

سوچ دا یقین دواندے نیں۔ اوہ کہندے نیں :

رب نے جس سوہنے دی خاطر،
جگ دی کھیڈ رچائی اے
موت تے آئی اودہے گھر دی
بھانویں جھبکدی آئی اے

ظاہر اے پئی ایہہ اٹل دلیل سن کے کون سعید جعفری دے ایس دعوے نوں تسلیم کرن توں انکار دا حوصلہ کر سکدا اے پئی اوہ موت دے ڈر توں بے نیاز نیں، ہاں ایہہ سچ اے پئی اوہناں نوں ہور خیال رواندے نیں، تے اوہ ایہناں خیالاں نوں بیان کرن توں جھکدے وی نیئں، سگوں، تفصیل نال اوہناں دا ذکر کردے نیں۔ ہنجھو روک کے تے ہردے نوں سنبھال کے تسیں وی سنو۔ اوہ کہندے نیں۔

میرے بچے، میرے پھلوں،
گلیاں وچ رل جاون گے،
پتر پھلیاں چھولے دتے کے،
ماں دا ڈنگ ٹپاون گے!

سوتر لوکاں دے کت کت کے،
دھیاں داج بناں گیاں،

میرے مگروں سُکھ دیاں گھڑیاں،
اس گھر وچ نئیں آن گیاں،

خوشیاں دا کوئی دن آیا تے،
اسماناں دے ول تکن لگے،
میرے بچے، پُھل گلاب دے،
کرمائے ہوئے لگن لگے۔

عید دیہاڑے سارے لوکی،
عید پڑھن لئی جاون لگے،
میرے بچے نیویاں پا کے،
قبر مری تے آون لگے!

جویں اوہناں نوں ہُنے مَیں اُٹھ کے،
کپڑے نویں پوا دیواں گا،
جویں کھڈونے رنگ رنگیلے،
اوہناں نوں کتھوں لیا دیواں گا؟

جدوں سعید جعفری تخیل دے زور نال آون والے کل کولوں امکانی واقعات دا ادر دیرا گھ حاصل کر کے مخاطب دے ساہمنے پیش کر دے نیں تے اوہ آپوں وی نموں جھانا ہو کے رہ جاندا اے۔ ایس سمے سعید جعفری اپنی گل نوں توڑ چڑھاندیاں ہویاں مڑ ڈرامائی انداز وچ آکھدے نیں

ہور ئیں موتوں کیہ ڈرنا اے،
ایہہ تے اک دن آنی اے
بچے کجھ اُچے ہو جاندے،
حسرت ایہہ رہ جانی اے!

تے تسیں جاندے او پئی سعید جعفری دی ایہہ حسرت واقعی پوری نہ ہو سکی، اوہ ایہنوں اپنے نال ای لے کے ساتھوں ہمیشاں لئی وچھڑ گئے۔ پر گوہ گوچری گل ایہہ اے پئی اوہ وچھڑدیاں ہویاں ایس دھرتی دے کنے سعید جعفریاں دی حسرتاں دی تصویر کشی کر گئے۔ ایس فکری تے جذباتی پچھوکڑ نوں مکھ رکھیے تاں فیر ای اسیں اوہناں دے شعری مجموعے "ساجھیاں پیڑاں" دے ناں دی موزونیت نوں سلاہن جوگا ہو سکدے آں! تسیں محسوس کیتا ہووے گا پئی سعید جعفری دی اَت اُچیری چنگیائی ایہہ اے پئی اوہ انسانی نفسیات دے بڑے سیانے جانو نیں، تے اپنے فن دی تخلیق ویلے اوہ اپنی نفسیاتی جانکاری دے کولوں بڑا بھرواں فیدہ چکدے نیں — ایس نفسیاتی جانکاری دا تعلق بھانویں اوہناں دی اپنی ذات نال

ہوو ے تے بھانویں دوجیاں انساناں نال ۔ ایہو سبب اے پئی اسیں سعید جعفری نوں کدی تاں اپنے ذہن دے پتال وچ لتھیا ہویا دیکھدے آں تے کدے اوہناں پاتراں دیاں روحاں دیاں اُت ڈوہنگھیائیاں وچ اُتریا ہویا بھالدے ہاں، جنہاں دیاں آساں پیاساں سدھراں تے تاہنگاں نوں اوہ اپنی کوتّا راہیں پیش کرن دا اَنخدا اوکھا فرض نبھار ہے ہوندے نیں۔ ایس سلسلے وچ ایہہ گل خاص طور تے چیتے رکھن والی اے۔ پئی سعید جعفری اپنیاں نظماں واسطے کرداراں دی چون کردیاں ہویاں اکثر ایہجے پاتراں نوں ترجیح دیندے نیں جیہڑے، اوہناں وانگوں دُکھی تے محروم ہوندے نیں ۔ کرداراں دے حوالے نال اوہناں دی چون دے ایس ایچھے انگ نے اوہناں نوں دو بڑے وڈے فیدے بخشے نیں ۔ اِک تاں ایہہ پئی اوہدے کارن سعید جعفری لئی دکھی کرداراں دی نفسیات نوں سمجھنا تے اوہنوں اُگھراں راہیں دوجیاں تیک اپڑانا وادھیرا سوکھا ہوگیا اے، تے دوجا ایہہ پئی اوہدے پاروں سعید جعفری پنجابی شاعری وچ محروم انسانیت دے سبھ توں سُچّے ہمدرد تے اُچّے کلاکار بن کے اُگھڑے نیں!

ہن تائیں جنہاں نظماں دا حوالہ دِتّا جا چکیا اے، اوہناں وچ سعید جعفری نے اپنی نفسیات دا آپوں جائزہ لِتا اے تے اپنیاں آرزوآں، اُمنگاں تے حسرتاں دے حوالے نال سانوں اپنی شخصیت دے اندر جھات پان دا موقعہ

دتا اے تے اج سانوں اپنے داخلی سبھین نال متعارف ہون دا شرف بخشیا اے۔ ہُن میں تہانوں اوہناں نظماں ول دھیان دین دی درخواست کراں گا جنہاں وچ اوہناں نے دوجے لوکاں دیاں ذہنی کیفیتاں دی ایڈی ٹھیک ٹھیک تصویر کھچی اے پئی اوہناں دی تصویر کشی دی ایس مہارت اُتے حیرانی ہوندی اے۔ سبھ توں پہلاں تسیں اوہناں دی اوس نظم نوں خیال وچ لیاؤ۔ جیہدا سرناواں اے 'ماں' تے جیہدے وچ اوہناں نے اک اجیہی گُھٹڑی ماں دی نفسیات دا نقشہ پیش کیتا اے، جیہڑی باراں ورھیاں توں اولاد دی محرومی دا دکھ سہہ رہی اے۔ سعید جعفری نے اپنے دکھی کردار دی روح دی ترہیہہ توں واقفیّت حاصل کر کے اوہناں بچیاں نوں وجود وچ لیان دا آہر کیتا اے جیہڑے اوس ماں نے اپنی پیاس نوں بجھان لئی خیالی طور تے تخلیق کیتے ہوئے نیں تے جنہاں نال اوہ سبھے سلوک روا رکھدی اے جیہڑے اِک سچ مچ دی ماں اپنے سچ مچ دیاں بالاں نال روا رکھدی اے۔ ایہہ اپنے آپ نوں دھوکھا دین دی کھیڈ، زندہ رہن دا اِک نویکلا بہانہ اے۔ ایہنوں اسیں اوہ خواب دی آکھ سکدے آں جیہڑا اِک بانجھ تیویں کُھلیاں اکھیاں نال ویکھدی اے تاں جے اوہ اپنی حیاتی دی ڈراؤنی بنجر حقیقت نوں اپنے واسطے جرن جوگ بنا سکے!۔ ذرا ایس انملی نظم دے اخیر وچ ایہدے دکھی پاتر نوں اپنے آپ نال گلّاں کردیاں ویکھو۔ اوہ کہندی اے:

باراں ورھیاں توں یئں حد وی ،
منجھی ڈاہ کے بہہ سنی آں ،
ایہو جہیاں گلاں کر کے ،
دل پرچاؤندی رہنی آں !

اِنج لگدا جیوں میرا راجا ،
ہُنے ای نسّا آدے گا ،
لیتھو پیتھو باہنواں آ کے ،
میرے گل وچ پادے گا !

ہُنے مری پنج پھولاں رانی ،
چھالاں ماردی آوے گی ،
گُڈّا گُڈّی ، گیند پٹوہلے ،
میری جھولی پاوے گی !

میرے سر دا سائیں ، بھاویں ،
موہنوں کجھ نئیں کہندا اے ،

ایہو جیہیاں سوچاں دے وچ،
اوہ دی ڈُبیا رہندا اے،

تسیں محسوس کیتا ہووے گا پئی سعید جعفری نے کِنے ہمدردی بھرے انداز وچ ایس محروم نار دی نفسیاتی حالت نوں ای ساڈے ساہمنے نئیں اگھاڑیا سگوں اوہدے گھر والے دی ذہنی حالت نوں وی انجیہے بند رائیں، اوسے دی زبانیں، بڑے دردیلے ڈھنگ وچ پیش کردا اے۔ نفسیاتی جانکاری دا اجیہا آپ مہارا مظاہرہ کرن لئی سعید جعفری ورگے انسانیّت نال گوہڑا پیار رکھن والے تے انساناں دے بھیترتوں چنگی طرحاں واقف کاراں دی لوڑ ہوندی اے، تے دھرتی اجیہے کلاکار روز روز نئیں جمدی!

'رانی لُوناں' اِک ہور اجیہی نظم اے جیہدے وچ سعید جعفری نے راجہ سلوان دی رانی تے اوہدے پُتّر پورن بھگت دی کتھا دے حوالے نال اوہناں سبھ مظلوم عورتاں دی نفسیات اُتے چانناں پایا اے۔ جیہڑیاں ازدواجی زندگی وچ میاں بیوی دیاں عمراں دے لمیرے فرق پاروں جنسی ناآسودگی دے دُکھ جریدیاں نیں تے عمراں دی سانجھ سببوں لبھّن والی جنسی شانتی تے سکھ نوں ٹوہلدیاں ہویاں جے کراہے ناں پین تاں ساری حیاتی گلی لکڑی وانگوں ہولی ہولی اندرو اندر دھخدیاں لنگھا دیندیاں نیں۔ ایہہ بڑی چونکا دین والی چیلنجنگ قسم دی نظم اے۔ اوپری نظر نال ویکھن والے ممکن اے

ایہہ خیال کرن پئی ایہدے راہیں سعید جعفری نے ساڈیاں صدیاں دیاں منیاں پرمنیاں قدراں نوں اپنے پیراں ہیٹھ مدھول چھڈیا اے، تے پوتر انسانی ناتیاں دی بے حُرمتی کر دیاں ہویاں اوہناں نوں توڑن دی تلقین کیتی اے، پر جے ڈوہنگی نظر نال ویکھیا جاوے تاں سانوں ایہہ محسوس ہوندا اے پئی اوہ اصل وچ ایہناں مقدّس انسانی رشتیاں دا احترام کر دیاں ہویاں سانوں اوس صورتِ حال نوں تبدیل کرن اُتّے اگھاڑ دے نیں۔ جیہڑی ایہناں پاک بندھناں دا ایمان کرن تے اوہناں نوں ٹوٹے ٹوٹے کرن دا کارن بندی اے! نظم دے اخیر وچ گل چنگی طرحاں نتّر کے ساہمنے آجاندی اے، جدوں سعید جعفری رانی لوناں دے موہنوں ایہہ بول کدھواندے نیں۔ اوہ کہندی اے:

اچھراں جایا ! اج ایہہ لوکی،
ماں، ماں تے کُرلاندے نیں،
لوناں اک لوناں وی ہے سی،
ایہہ گل کیوں بُھل جاندے نیں!

پورن! ویکھ اس جگ وِچ کِنّے،
بھولے بھالے رہندے لوکی،
پیار ستائی اس لُوناں نوں،
بھیڑی بھیڑی کہندے لوکی!

اُگھڑدا ہر دن آکھے گا،
ٹُنگر دی ہر رات کہوے گی،
ایس دھرتی دی ہر لُوناں نوں،
اِک پُورن دی تاہنگ رہوے گی!

تُسیں ویکھیا اے پئی سعید جعفری نے رانی لوناں دے نِڈر تے نِدھڑک پاتر کولوں بڑے ڈھنگ انداز وچ اپنا دعوےٰ پیش کروایا اے، پر پوری پوری احتیاط کر دیاں ہویاں اوہدے کولوں ایہہ نئیں اکھوایا پئی ایس دھرتی دی ہر تیوی یاں عورت نوں اِک پورن دی تاہنگ رہوے گی، سگوں ایہہ اکھوایا اے پئی ایس دھرتی دی ہر لُوناں نوں اک پورن دی تاہنگ رہوے گی، تاں جے ہر سُنن والے اُتّے ایہہ حقیقت واضح رہوے پئی جدوں وی کسے تیوی یاں عورت نوں لُوناں بنا دتا جاوے گا، اوہدوں ای اوہدے ہِردے وِچ پورن دی تاہنگ ضرور پیدا ہووے گی تے ظاہر اے پئی ایہدی پیدائش دی ذمہ داری اوس طاقت دے سِر ہووے گی جنہّے اوہنوں لُوناں بنن اُتّے مجبور کر دِتّا؟

سعید جعفری نُوں اُچیّاں سُچیّاں انسانی قدراں دی سمبھال دا کِنّاں دھیان رہندا اے، ایہدا اندازہ سانوں اوہناں دیاں ہور بوہت ساریاں نظماں پڑھ سُن کے وی ہوندا اے۔ مثال دے طور تے 'سیدا کھیڑا'، 'بے قدرا'، 'صاحباں'

'میرا دیوی'، 'سلمیٰ' جیہے فن پاریاں دا گوہ نال مطالعہ کریئے تاں سانوں پتہ لگدا اے پئی ایہناں دی کُکھ وچوں پنگرن والا المیہ اصل وچ اپنے اندر اوہناں سماجی قدراں نوں ٹُٹ بھجّ توں بچان دے جتن دا حوالہ رکھدا اے، جنہاں دی تاریخ انسان دی اپنی تاریخ نال جڑی ہوئی اے!

بات غیر اختیاری طور تے کجھ لمیری ہو گئی اے، تے حالی ہور کنیاں ای گلاں کرن لئی ہِردا بے کل اے، پر اپنے آپ اُتے جبر کر دیاں ہویاں اپنی کتھا کہانی نوں سعید جعفری دی اوس نظم بارے دو تن اکھر الیک کے مکا دیاں گا جیہدا سر ناواں اے 'اتھاپت' تے جیہدے وچ اوہناں نے اِک چھیاں ستاں سالاں دے اوس بال دا کردار پیش کیتا اے، جیہڑا ویکھن دی صلاحیت توں اُکا محروم اے، جیہدے کولوں اک جنج واجیاں نال لنگھ رہی اے تے اوہ اپنی نکی بھین نال اپنے معصوم جذبیاں دے ہڑ وچ رُڑھدا ہویاں گلاں کر رہیا ہے، تے اپنی ماں دے حوالے نال اپنیاں اوہناں سدھراں دا اظہار آپ مہارے ڈھنگ وچ کر رہیا اے، جیہڑیاں اوہدے اپنے وانگوں بھولیاں بھالیاں نیں، نظم سنن یاں پڑھن والا جیوں جیوں اوہدیاں گلاں سُنی یاں پڑھی ٹری جاندا اے، اوہدا وجود دکھ دیاں کٹاریاں نال چھاننی ہوندا لگا جاندا اے اوہنوں ایہہ حقیقت خاص طور تے بے حال کر دی لگی جاندی اے پئی اوس دُکھی کردار اُتے حیاتی جیہڑے آرے چلا رہی اے اوہناں دی

زہریلی کاٹ توں اوہ آپ وی مُڈھوں بے عبرتے انجان اے۔ سعید جعفری اپنے مخصوص قیامتاں ڈھاوین والے ڈرامائی انداز وچ انّھے پُت دے انھے چاواں دی بھرویں منظرکشی کر کے جدوں اپنی نظم نوں ایہناں دو بنداں اُتے مُکاندے نیں پئی:

اَنھّے پُت دے انھّے چا تے،
امبرا رَج کے روے توں
یاں ایہہ دُکھ وکھا نہ مینوں،
یاں ایہہ سوچاں کھوہ لے توں

ہتھ سوجا کھا قلم پھڑا کے،
اَنھّے موضوع دِتّے نی،
دیری ویلیا میتھوں کیہڑی،
جُگ دے بدلے لِتّے نی!

تے اسیں محسوس کر دے آں پئی سعید جعفری دے ہتھ وچ سوجا کھا قلم پھڑا کے انھّے موضوع دے کے واقعی ویری ویلے نے پتہ نئیں اوہناں کولوں کیہڑی جگ دے بدلے لِتّے ساہن تے ظالم امبر نے انھّے پُت دے انھّے چا تے سعید جعفری ڈنگوں رج کے کیہہ رونا سی، اوہناں نوں ایجیہے دُکھ وکھان توں کیہہ اگنا سی۔

تے اوہناں کولوں اجیہیاں سوچاں کیہہ کھوہنیاں ساہن اوہنے تے سگوں سعید جعفری نوں ایہناں دُکھاں تے ایہناں سوچاں دی بھینٹ چڑھا کے ساڈے کولوں ای کھوہ لیا!

مُکدی گل ایہہ اے پئی سعید جعفری اَت دُکھی، اَنحد حسّاس تے اَنتاں دے درد وند انسان ساہن تے ایس پاروں دُکھی اِنسانیّت دے دُکھاں دی سگھنی جانکاری ای نئیں رکھدے ساہن سگوں اوہدے نال ڈوہنگی ہمدردی وی رکھدے ساہن تے فیر اُچ پائے دے جماندرو کلاکار ہوون کارن اپنی ایس جانکاری تے ہمدردی نوں دکھانت دے سلکھنے روپ وچ پیش کرن دا انملا ڈھنگ دی جان دے ساہن ۔ اوہ ڈھنگ جیہڑا نویں پنجابی شاعری وِچ اُکّا نویکلا اے!

۱، فروری ۱۹۸۳ء　　　　عارف عبدالمتین

نعت

سبھ توں وڈّی شان اے تیری
اُچّی اے سرکار
نبیاں دے سردار

وِچ توریت، زبور دے خبراں
وِچ انجیل دے تیریاں گلّاں
وِچ قرآن دے تیریاں صفتاں
کیتیاں نیں غفّار
نبیاں دے سردار

نبیؐ ولی سبھ نال فخر دے
رب دی ذات نوں پیار نیں کر دے
اوہ تیرؐی ہستی اے جس نوں
رب نے کیتا پیار
نبیاں دے سرؐدار

چن دو ٹکرے کریں جے چاہویں
ڈُبدے سُورج نوں پلٹاویں
آوندے جاندے ویلے دی اے
تیرؐے ہتھ مہار
نبیاں دے سرؐدار

جند پھس گئی وچ گھُمن گھیری
وات کدوں پُچھیں گا میری
اپنے ہتھیں ہیں ڈبّے نوں

آ کے لائیں پار
نبیاں دے سرؔدار

سبھ دیاں آساں پوریاں کر دے
سخیا ! خالی جھولیاں بھر دے
تیرے سوہنے دَر نوں چھڈ کے
جائیے کیہڑے دوار
نبیاں دے سرؔدار

عید کارڈ

ترا عید کارڈ اَج مِل گیا
مَیں چُم کے اوہنوں کھولیا
ایہہ چن مبارک عید دا
کیہہ لکھیا ای ایہہ سوہنیا
کیہہ دیویں عید مبارکاں
بہہ دُور مرے توں بھولیا
ترا ہسدا ہویا مُکھڑا
مری عید دا چن ڈھولیا
مرے سینے لگی اگ سی
جیہڑی گھر تے شہر چھُڈا گئی
ڈھو لا کے بیٹھا سوچناں
اَج عید ایہہ کتھے آ گئی

مینوں لگدے سبھ عفریت نیں
مرے آسے پاسے وسّدے
لہو ٹُبکے بَن بَن ڈِگدا
جَد کرماں مارے ہسّدے
سبھ اِکوّ رنگ وِچ رنگیاں
مری وارڈ دیاں صُورتاں
ساہ نوُٹ کے اِنج سَوندیاں
مُک گئیاں جیویں منزلاں
کل میرے نال دے بیڈ نوُں
اِک ساتھی خالی کر گیا
مَیں کہنا واں اوہ جیوں پیا
سبھ کہندے نیں اوہ مر گیا

دو دِن توں وجدی پئی اے
مرے ساہواں دے وِچ دھونکنی
مرا سینہ خالی کر گئی

اس بھیڑی گھنگ دی چھاننی
بستر تے رُکھ چنار دے
لا لا کے مَیں نہیں تھکیا
دو چدراں کل سَن بدلیاں
اَج راتیں تکیہ بدلیا
اَج فجریں وڈی نرس نے
مری نبض دیکھ کے آکھیا
جو چاہیئے کھایئے پیجئے
پرہیز تھا جو ہو لیا

ایہہ سُن کے وانگ پتنگ دے
دل کنّبیا، ساہ ڈولیا
میٹ اَکھیاں مَیں ڈھے پیا
پر موہنوں کجھ نہ بولیا
شوہ کالجے دی رَت دا
مرے ساہواں دے وِچ رَل گیا

جہدا مان سی تینوں سوہنیا
اوہ ہفیا سُورج ڈھل گیا

اِک توں اے بھانبڑ بالیا
اِک متھے دی تحریر نے
اِک وچ پنگھُوڑے ہُمکدی
مری چھوٹی جیہی تصویر نے
تُوں سمجھیں کیویں سوہنیا
جیویں دُکھ نے تنّبو تانیا
تری ماں نے میرے گھر دیوچ
اِک دِن وی سُکھ نہیں مانیا

اُس گرماں ماری ماں دا تُوں
دُکھڑا ونڈادیں بیلیا
گُڈّی توں سوہنی بھین نوں

بوہتا پڑھا ویں بیلیا

آ مُکھ وکھا جا سوہنیا
اَج ساہ دا بُوہا ڈھکنا ایں
جی کردا اوہ ہر چُم لواں
جنھے اپنے بھار نوں چکنا ایں

اَنّھا پُت

منظر: (اِک جنج واجیاں نال لنگھ رہی اے۔ اِک چھے ست سالاں دا بچہ جیہڑا انھا اے، اپنی نکی بھین نال گلاں کر رہیا اے)

بھین نوُں پُچھے، ویکھ کے دس کھاں
لاڑا رِکڈّا سوہنا اے
اوہدے نال اِک میرے جِڈّا
سربالا وی ہونا اے

اس سربالے، سوہنے سوہنے
کپڑے پائے ہونے نیں
متھے اُتّے پُھلّاں والے
سہرے لائے ہونے نیں

ماں کہندی سی، میرا ماما
جس دِن سہرا لاوے گا
اپنے ہتھیں سوہنے سوہنے
کپڑے مینوں پاوے گا

سہرا بنھ کے گھوڑی اُتّے
اپنے نال بہاوے گا
ماں کہندی سی، ماما اُس دِن
مینوں پان کھواوے گا

بھینا! سربالے دا سہرا
موتیاں نال پرویا اے
ویکھ کے دس کھاں سربالے نے
پان وی کھادا ہویا اے

مَیں گھوڑی تے بہہ کے بھینا
اُچّی اُچّی ہسّاں گا
اکھیاں کھول کے آسے پاسے
سہرا چُک چُک تکّاں گا

مَینوں تے کجھ نظر نہیں آوَندا
سب کجھ مَینوں دسی جاویں
توُں وی میرے نال ای بھینے
اُچّی اُچّی ہسّی جاویں

ماں تے ہسدا ویکھ کے مَینوں
خورے کیوں رو پیندی اے
مَیں روواں تے گھُٹ کے مَینوں
جپھّی وِچ لے لیندی اے

تُوں اوہنوں سمجھاویں بھَینا !
اس دن ہاڑے نہ پاوے
مَیں گھوڑی تے بیٹھاں تے اوہ
میرے کول کھلو جاوے

اُس دِن گھوڑی اُتّے اَبّا
مینوں دُدّھ پیاوے گا
اوہ تیرے جیہا کاغت ورگا
فوٹو میرا لاہوے گا

مینوں تے اوہ نظر نہیں آؤنا
آپے ویکھ کے دسّیں توُں
کِنّاں سوہنا لگنا واں مَیں
میری ماں توں پچھّیں توُں

جِنّے پیسے مِلن گے اُس دِن
کٹھّے کردا جاواں گا
رَج رَج آپ وی خرچاں گا تے
تینوں وی خرچاواں گا

مینوں نچنا وی آوندا ای
نچّاں گا تے گاواں گا
اِک آنے دا واجا لے کے
زورا زور وجاواں گا

اَینّھے پُت دے اَنھّے چا تے
امبرا رَج کے رو لے توُں
یاں ایہہ دُکھ وکھا نہ مینوں
یاں ایہہ سوچاں کھوہ لے توُں

ہتھ سوچا کھا قلم پھڑا کے
اَتھّے موضوع دِتّے نی
ویری ویلیا میتھوں کیہڑی
جُگ دے بدلے لِتّے نی

ڈولی

دھی جم پیئے تے ماں ہر ویلے
سوچیں ڈُبّی رہندی اے
اِک اِک بھانڈا، اِک اِک کپڑا
کٹھّا کردی رہندی اے

مالک توں وی کدی کدائیں
گھر دا خرچ لُکاؤندی اے
ورہیاں بدھی ہولی ہولی
دھی دا داج بناؤندی اے

آہندی، بھکھ ننگ کٹاں بھانویں
سوہنا داج بنا واں گی
دھی نوں گھر توں ٹورن لگیاں
دل دِیاں ریجھاں لاہواں گی

جنج دیہاڑے، پیو دھیاں دے
کھانے کئی پکواندے نیں
اوہ وِی دھی نوں ٹورن لگیاں
دل دیاں سدھراں لاہندے نیں

چاچے، تائے اِک دُوجے توں
وَدھ کے چیزاں لیاؤندے نیں
مامے بھین دی کُج نوں خورے
کنیاں ٹُمباں پاؤندے نیں

گنتی دے وچ داج نہ آوے
کوئی تھوڑ نہ جاپے ربّا
ہسّن وسّن، جُگ جُگ جیون
سب دھیاں دے ماپے ربّا

کل مَیں اُٹھدی ہوئی ویکھی
مرکزِ نسواں توں اِک ڈولی
اوہ دھی رانی اِنج لگدی سی
جیویں خالم خالی جھولی

تَن دے تَن کپڑے، اِک بُرقعہ
داج اپنے نُوں جھولی پائی
اپنے کمرے وچّوں نِکلی!
چُپ چُپ ویہڑے دیوچ آئی

نہ ویہڑے وِچ ہاسے کھِلرے
نہ اتھرو، نہ ہوکے، ہاڑواں
نہ ای کِسے نے جھولی ٹڈ کے
دتیاں اُس نوُں نیک دعاواں

بِٹ بِٹ آل دوالے تکّے
نہ دِسّے چاچا، نہ تایا
نہ کوئی بابل جائی رووے
نہ لبّھے کوئی امّاں جایا

اکلاپے دی ماری ہوئی
لفظ نہ کوئی موہنوں بولی
کہنوں کہندی اَج دے دن لئی
رَکھ لے بابل میری ڈولی

اوہ وی اپنے دیس نوں چھڈ کے
ٹر چلی سی دیس بیگانے
داج سی اوہدیاں کڈھیاں ہوئیاں
دو چدراں، دو کھیس پرانے

گیٹوں نکل کے چُپ جیہی ہو گئی
گوہڑی ہور اداسی ہوئی
ٹانگے دے دل ہولی ہولی
ٹُر پئی اللہ راسی ہوئی

جا بھینا! ربّ والی تیرا
جو سر تے گزری جر جاویں
خوش خوش وسّیں رسّیں گھر وچ
ہُن نہ ہور کوئی دُکھ پاویں

ورھیاں بڈھی ہو لی ہو لی
سوہنا داج بناؤندی جاویں
اپنی دھی دی جنج منگا کے
رَج رَج کے فر ریجھاں لاہویں

بابل ہُندا، کہندا ایتھوں
دُکھ نہ کدے لُکاویں دِھیئے
میرے بوہے سدا نی کھُلّے
جَد چاہویں آ جاویں دِھیئے

تک نہ مرکزِ نسواں وَلّے
ہو کے ہیبا رنّو جھان
ہُن تے گیٹ نوں بند کر
اودھے چوکیدار پٹھان

سانجھا دُکھ

محمد نگر[×] دے اُتّے پھیر اِک حملہ ہویائے
خبر چھپی اے
بندوقاں ، پستولاں ، چھُریاں لے کے حاکم
بے ہتھیار رعایا اُتّے ٹُٹ پیئے نیں
محمد نگر[×] دی وستی
اس بد قسمت وستی اُتّے
جد وی دن چڑھدائے یاں ڈبدائے
گھر گھر پھوہڑی پے جاندی اے
کسے دا اَبّا مُڑ نہیں آؤندا
کسے دا وِیرہ بھرا نہیں آؤندا
کسے دی بھین دے سر دی چُنّی
جھاڑیاں وچ دھرِکی ہوئی تیا نشانی دین دی خاطر
کدھرے ٹنگی رہ جاندی اے
بُڈھے پیو دی گودی دے وچ
شینہ وَرگے پُتّر دی لاش تڑفدی اے

× عوامی لہجے وچ محمد نگر نوں ممد نگر بدھا گیا اے

روندے تے کُرلاندے بچے
گھتی باہنی دے بندیاں نوں تکدے تے چپ کر جاندے نیں
پھیر
کوئی ہوکا نہیں بھردا
بُھکّھا روٹی وی نہیں منگدا
پیاسا پانی وی نہیں منگدا
بُلّھاں اُتّے چُپ دے جندرے وج جاندے نیں
ربّا سارے جگ دیا ربّا
کیوں انصاف اے دُور ایہناں توں
کیوں نیں
بنگلہ دیش بناون والے سارے لیڈر دُور ایہناں توں
کوسیگن تے اندرا دونویں دُور ایہناں توں
یو.این.او دا ہیڈکوارٹر دُور ایہناں توں
کِس نوں دل دی گل سناون
کس نوں اپنا حال وکھاون
ساریاں قوماں تک رہیاں نیں
روز اخباراں پڑھ رہیاں نیں

بس اِک ریڈ کراس دے وٹّے
بِٹ بِٹ ، بِٹ بِٹ ، تک رہیاں نیں
اپنے اپنے فائدے دے لئی
مصلحتاں دیاں سولیاں اُتّے
ٹنگیاں ہویاں
گُنگیاں بولیاں ہو گئیّاں نیں
ساری دُنیا دے فنکارو
تسی تے بولو
ظالم دے اس ودھدے ظالم ہتھ نوں روکو
بھارت دے محکوم ادیبو !
اکھیاں کھولو
ظالم نوں مظلوم ای آکھو
کجھ تے بولو
اَج دی مٹیاراں دیاں لاشاں
ننگیاں لاشاں

محمد نگر دے آل دوالے
مکتی باہنی دے کیمپاں چوں لبھدیاں نیں

اَج دی رووو

اَج کیوں تہاڈیاں اکھیاں وچّوں
ہمدردی دے سارے اتھرو مُک گئے نیں
میرے اپنے دیس دیو فنکارو
یارو کیوں اَج چُپ او
کیہہ ہویا جے
اسیں اوہناں دے ہور کسے کم آ نہیں سکدے
سینے اوہناں دے تے آوندیاں گولیاں اگّے ڈاہ نہیں سکدے
ظلم دیاں ایہہ تصویراں
تحریراں وچ وکھا سکنے آں
سُتّا ہویا ساری دُنیا دا احساس جگا سکنے آں۔

یارو!
محمد نگر دی وستی دے وچ جیہڑے مردے پئے نیں
سسک رہے نیں
اوہ میرے ماں جائے
میرے ویر بھرا نیں
آؤ مینوں پرسہ دے لو

میریاں باہنواں ٹُٹ رہیاں نیں
آؤ مینوں پُرسہ دے لو
جیہڑی ماں دے بچیاں والاں دے وچ ظالم دا ہتھ پیا سی
میری ماں سی
آؤ مینوں پُرسہ دے لو
جیہڑیاں محمد نگر دے اندر
پاکستان دے حق وچ ہون دے جرم دی خاطر
کٹیاں گئیاں ، وڈھیاں گئیاں
اوہ مٹیاراں
بھیناں میریاں
آؤ مینوں پُرسہ دے لو
محمد نگر دی وستی اُتّے
جیہڑی ہونی بیت گئی اے
اوہ میرے گھر تے بیتی اے
آؤ مینوں پُرسہ دے لو
میرے دیس دیو فنکارو
ایہہ دُکھ

تہاڈا، میرا، دنیا دے سبھ فنکاراں دا
سانجھا دکھ اے
کٹھے ہو کے
سبھ رَل مِل کے
ظالم دے ایس ودھدے ظالم ہتھ نوں روکو

نمانی

اَبجُی

اَمّی چھوں گئی اے

کیہہ ہویا اے

ویکھو اَبجی

اَمّی جی نے شہر توں لے کے پَیلاں تیکن

چِتّی چدّل لے لِتّی اے

شوہنے شوہتے پھُل اوہناں دے والاں اُتّے

دگّے ہوئے نیں

تنگے ہوئے لگدے پئے نیں

میلی اُمّی کِنّی شوہنی لگدی پئی اے

دیکھو اَبجُی

اَمّی جی نے مینوں کول بلایا ای نہیں

سینے دے نال لایا ای نہیں

میتھوں کوئی بھُل نہیں ہوئی

لاتیں میں بالکل نہیں روئی

نہ مَیں دُدھو منگیا سی

میں ستے لاآیں دادی جی نال شُتّی شاں

ادہ کہندے شن،

فجلے میلی اَمّی کِدرے جارے گی،

اَبجُی کھتّے جاوے گی

اَبجُی! اَبجَی! کُش تے بولو

اَبجُی! اَبجُی! کُش تے دَسّو

رکیہہ ہویا اے ؟

شارے لوکی لوندے پئے نیں

ایویں رولا کیوں پاندے نیں

ایہناں نوں آکھو

چُپ کر جاون ___ چُپ کر جاون

میلی اَمّی شُتّی پئی اے ۔

نویں آس

پرانہہ ہٹو وے لنگھن دیو و
اینویں رستہ ملیا جے
نہ چھیڑو وے، میرا پُت جے
لکھّاں سُکھّاں پلیا جے

سارے جگ تے ایہدے ورگی
کسے دی نہیں اگوائی جے
تہاڈے اُتّے ایہدے ورگی
اک دی رات نہیں آئی جے

ایہہ جمیا تے میرے گھر وچ
گھیو دے دیوے جگے سن
چھوٹے چھوٹے چن تارے
بوہے ویہڑے لگّے سن

ماسیاں نے سن دیگاں ونڈیاں
مامے واجے لیائے سن
ایہدے پیو نے سٹھ میتیں
کھُلّے تیل پوائے سن

ایہدے رون تے گھر دا ہر جی
اکھیں رات لنگھاؤندا سی
ایہدا دادا دِیہہ وِیہہ ، تیہہ تیہہ
سد فقیر رجاؤندا سی

مَیں تے ایہنوں کلّی تھا ویں
اِک پَل بہن نہ دِتّا اے
کِسے نوں اج تک ایہدے تائیں
منّدا کہن نہ دِتّا اے

ایہدیاں چاواں دے وچ رہندیاں
ڈبیاں میریاں اکھیاں نیں
مَیں تے ایہدے سہرے والیاں
دل وچ تاہنگاں رکھیاں نیں

شہر دا سبھ توں اُچّا واجا
ایہدے ویاہ تے وجنا اے
تکنا، ایہدے متّھے اُتّے
لگ کے سہرا سجنا اے

ایہدیاں پُتراں دھیاں نوُں مَیں
وِچ خیالاں تکنی آں
تتّی وا دیاں بُلھیاں کولوں
روز لُکا کے رکھنی آں

کل تو بیت پڑایا گل وِچ
فضل خدا فرمائے گا
ڈیہہ ورہیاں دا ڈُبّا بیڑا
پَل وِچ پار لگائے گا

فجرے میتوں والوں پھڑ کے
رَج رَج ویکھیا چا کھیا سُو
پیر دے صدقے جاواں اَج تے
مَینوں اماں آکھیا سُو

رب چاہیا تے لیکھ مرے دی
سیاہی سبھ دُھل جائے گی
ایہدی عقل نوں وجّی گنڈھ دِی
اوڑک نوُں کھُل جائے گی

تک لینا ایہہ تہاڈے وانگوں
جگ وچ وسّے رسّے گا
جھلّا ایہہ نہیں، تسیں او سارے
کل ای ایہہ گل دسّے گا

ماں

گل سُن کھاں دے موت پوے ای
کتھے جا کے بہہ گیا سیں
پیٹھو پیٹھو ہو آیا ایں
جگّڑ دے وچ ڈھے پیا سیں

کیہڑا پیؤ نے جوڑا تیرا
لیاندا ، جیہڑا پانویں گا
ہُن فجرے اسکولے ایہو
کپڑے پا کے جانویں گا

تینوں کِسے دی آئی آوے
میرے دِل نوں لُوہیا ای
پھیتی پھیتی جھگا ہویا
کنڈیاں وِچ دھرویا ای

ڈوہنگیاں شاماں پے گئیاں پر
تیریاں کھیڈاں مکیاں نہ
جانجی کیہڑیاں جنجاں دا میں
جیہڑیاں ہن تک ڈھکیاں نہ

توں دس کھاں نی! جھاٹا پٹیئے
پینگھ اَج کِنّی جھُوٹی او
کیہڑا گُڈّا ساڑیا ای نی
کیہڑی گُڈّی پھُوکی او

اَج دِی فیر دوا دا ویلا
کھیڈاں وِچ لنگھا گئی ایں
میڈھیاں دے وِچ ٹُبک ٹُبک گھٹاّ
پائی رِکھوں آ گئی ایں

رَج رَج کے توُں املی کھائیں
تینوں ہُن نہیں موڑاں گی
راتیں کھونہہ کھونہہ کریں گی جے کر
ہڈی پسلی توڑاں گی

نیویں پائی اِنج کھڑی ایں
جیویں میتھوں ڈر گئی ایں
مونہوں پُھٹ کُجھ، رُڑھ پُڑھ جاویں
جیونی ایں کہ مر گئی ایں

اِنج نہ میریاں سڑدیاں سدھراں
اِنج نہ میرا دل ٹُٹدا
تہاڈے ورگے بھین بھرا توں
میرا ڈُھڈ ای نہ پُھٹدا

آون دیہو اَج تہاڈے پیو نُوں
سبھ کُجھ کھول سناواں گی
مینوں پیو دی دھی نہ کہنا
جے نہ کُٹ پواواں گی

باراں ورہیاں توں مَیں جُدوی
منجھی ڈاہ کے بہنی آں
ایہو جیہیاں گلاں کر کے
دِل پرچاؤندی رہنی آں

اِنج لگدا جیوں میرا راجا
ہُنّے ای نسّا آوے گا
لیتھو پیتھو بانہواں آ کے
میرے گل وچ پاوے گا

ہنے مری بنج پھولاں رانی
چھالاں ماردی آوے گی
گُڈّا، گُڈّی، گیند پٹو ہلے
میری جھولی پاوے گی

میرے سِر دا سائیں، بھادیں
موہوں کجھ نہیں کہندا اے
ایہو جیہیاں سوچاں دے وِچ
اوہ وِی ڈُبّا رہندا اے

موتوں کیہڑا ڈردا اے

نہیں جی ! موتوں کیہڑا ڈردا
موت تے اِک دِن آنی اے
آوندے جاندے ساہ دی کھیڈ ایہہ
اوڑک نوں مُک جانی اے

جیہڑا گھڑیا گیا اے اتھے
اِک دِن اوہنے بھجنا اے
ہسدے روندے ہر قلبوت نوں
چُپ دا جندرا وجنا اے

رب نے جس سوہنے دی خاطر
جگ دی کھیڈ رچائی اے
موت تے آئی اوہدے گھر دی
بھانویں جھبکدی آئی اے

فیر بھلا اوہ کون اے جس توں
موت دا ویلا ٹل جائے
ڈاہڈے رب دی مرضی اگے
زور کسے دا چل جائے؟

ایس بیماری ہتھوں دن دن
جثہ میرا بھریا اے
ڈھا لگے ہوئے کنڈھے وانگوں
ہولی ہولی کھریا اے

سجّن بیلی، رَل مِل سارے
لکھّاں چارے کر رہے نیں
مَینتھوں ٹُک ٹُک دِھیّاں پُتّر
ہوَکے ہاداں بھر رہے نیں

مرنا گل انوکھی کوئی نہیں
لوکی مر وِی جاندے ئیں
رب دی سونہہ موتوں نہیں ڈردا
ہور خیال رواندے نیں

میرے بچے، میرے بچّوں
گلیاں وِچ رُل جاون گے
پُتّر بھُلیاں چھولے وتچ کے
ماں دسے ڈنگ ٹپاون گے

سُوتر لوکاں دے کت کت کے
دھیّاں داج بنان گیاں
میرے مگروں سُکھ دیاں گھڑیاں
اس گھر وِچ نہیں آن گیاں

کِسے نے جھڑکیا ایہناں نوں تے
کِس نوں جا کے دَسّن گے
پھُلاّں ورگے چہرے مُڑ کے
ورھیاں بعد ای ہَسّن گے

خوشیاں دا کوئی دن آیا تے
اسماناں وَل تکّن گے
میرے بچے، پھُل گلاب دے
کُرمائے ہوئے لگّن گے

عید دیہاڑے سارے لوکی
عید پڑھن لئی جاون گے
میرے بچّے نیویاں پا کے
قبر مری تے آون گے

جویں اوہناں نوں ہُنے مَیں اُٹھ کے
کپڑے نویں پوا دیواں گا
جویں کھڈونے رنگ رنگیلے
اوہناں نوں کتوں لیا دیواں گا

جے قسمت نے پُت نوں سہرا
لایا تے اوہ رووے گا
جے دھی ڈولی بیٹھن لگّی
تے غورے کیہہ ہووے گا

نیری موت ایہناں توں سارے
ہائے خوشیاں کھوہ لئے گی
ہائے یتیمی، میرے بچے
خنجر وِچ پرو لئے گی

ہور میں موتوں کیہہ ڈرنا اے
ایہہ تے اک دن آنی ایں
بچے کجھ اُچے ہو جاندے
حسرت ایہہ رہ جانی اے

حق ہمسائے

پیر جی نصیرا بڑا
لُچّا تے لفنگا اے
لوکی جھوٹھ آکھدے نیں
کدھروں دا چنگا اے

مہینے بعد یارہویں نوں
دیگاں وی اے ونڈدا
رنگلا وچھونا تہاڈا
آپ دھوندا چھنڈدا

محرّماں نوں دُدھ دی
چھبیل دی لواندا جے
ساریاں میتاں وِچ
تیل دِی پواندا جے

بیوہ تے یتیماں دے
گزارے دی چلاؤندا اے
محلے دے غریباں دے اوہ
دُکھ وی ونڈاؤندا اے

اوہدیاں خیراتاں نرا
جگ دا وکھالا جے
متھّے دے محراب وانگوں
دِل اوہدا کالا جے

دھاڑاں وانگوں بھُجے
جنّھے دِل میرا ساڑیا
پنڈ چ نصیرے، کل
نواں چن چاڑھیا

شہروں اِک میرے جڈّی
کُڑی نوں لیایا سی
سدّے گھل گھل سارے
پنڈ نوں بُلایا سی

ماں میری گل سُن
چُپ کر گئی سی
گل اوہدے دِل تے
ہتھوڑے وانگوں پئی سی

ساڈا سارے پنڈ وِچ
دَردی نہیں کوئی سجے
کسے نال ہووے نہ، جو
ساڈے نال ہوئی جے

وَسّے نہ اوہ سُکھّی جِتّھے
سانوں اگ لائی اے
بھیڑے بوتھے والی کُڑی
دھی چا بنائی اے

میں وی اَکھّی بُڈّھی ماں دی
اِکّو اِک دھی ساں
دُور تے نہیں اوہدے محلے
وِچ رہندی وی ساں

صورتوں وی کوہجی نہیں
ییتھوں کیہڑی وَدھ اے
بُھل گئی نصیرے نوں مَیں
بُھل دی وی حد اے

جاندا سی اود میرا
بیوے اے نہ چاچا اے
جھگّا میرا پاٹا رہند
لیر لیر لاچا اے

جاندا سی اسیں کیویں
جھٹ پئے لنگھا نے آں
بوہتے دن فاقے رہندے
کُجھ دن کھا نے آں

اوہنوں پُت چاہیدا سی
دِھی دی جے لوڑ سی
ایتھے ٹاہناں ٹُٹیاں دی
کیہڑی بھلا تھوڑ سی

پنڈ چ تریل نوں
زمین لبھ رہی اے
اُٹھ کے گھٹا ایتھوں
شہر وَس گئی اے

حق ہمسائے دے خیال
نوں بُھلایا جے
پیر جی! نصیرے
بڑا ظُلم کمایا جے

ہوک

جاپے جھلّن وِچ حیاتی
دَم دَم ڈُبدے جایئے ہُو
بھُر بھُر جاوے اوہو کنڈھا
جِس دَل ہتھ وَدھایئے ہُو

اِک شوہ آوے، اِک شوہ جاوے
بے وَس رُڑھدے جایئے ہُو
ہِک دا زور تے لہو باہنواں دا
کِتھوں تک ازمایئے ہُو

اوہ وی دِن سن لہندے چڑھدے
اپنیاں سَن جاگیراں ، ہُو
لعلاں دے ونجارے ساں پر
ہو گئے وانگ فقیراں ہُو

وِنّھ دِتّے سَدھراں دے سینے
ساڈے اپنے تیراں ہُو
تاں اِی جگ وِچ اُڈّن پئیاں
تَن میرے دِیاں لیراں ، ہُو

نِیہہ ہِل گئی اے، کھَڑیاں رہسن
کد تک کنّبدیاں کندھاں ہُو
ہتھّاں دے نال دِتیاں گنڈھاں
کھلدیاں نہیں مُڑ دَنداں ہُو

سانجھ دے پکّے پیڈّے رِشتے
بَن گئے کچّیاں تنداں ہُو
کھنب جھڑے پنچھی دے کدتک
آون کم کمنداں ہُو

آس دے محل منارے ڈھے گئے
نہ کوئی چلدا چارا ہُو
سینے نوں ہُن آوندا' جاندا
ساہ وی لگدا بھارا ہُو

عملاں کارن پاپی جثّہ
جھُر جھُر کردا سارا ہُو
دُر دُر کرنا زیب نہ دیندا
تینوں، بخشن ہارا ہُو

ایس گلّوں انکار نہ کوئی
مَیں بندہ توں اللہ ہُو
تیرے باہجوں ڈُبدے دِل نُوں
دیوے کون تسلّا ہُو

یاں تے نظر کرم دی کر دے
چَھڈ نہ خالی پَلّا ہُو
یاں ایہہ سوچاں کھوہ لے میتھوں
کر دے جَھلّ وَ لَلّا ہُو

لمّی چوڑی طلب نہ میری
بوہتا کُجھ نہ منگیا ہُو
ایتھے جیہڑا سوچاں والا
اوہو سُولی ٹنگیا ہُو

سلمیٰ

پُنّوں بَن کے ریت تھلاں دِی
مَیں وی پلکیں لا سکنا واں
رانجھا بَن کے بُوہے بُوہے
پیار دا سَنکھ وجا سکنا واں

بن مہینوال میں تیری خاطر
پَٹ کباب بنا سکنا واں
مِرزا بَن کے سگناں والی
سیج توں تینوں لاہ سکنا واں

تُوں دی سوہنیاں زُلفاں دے وِچ
ریت تھلاں دی پا سکنی ایں
میری تاہنگ نوں دِل وِچ لے کے
جھوٹھا سپ لڑا سکنی ایں

اَدّھی رات جھناں نوں تر کے
میرے کول وی آ سکنی ایں
اپنے ہتھیں سگناں والی
سیج لوں لبنوُ لا سکنی ایں

پر رجّو! مَیں شاعر ہاں، مَیں
ہتھیں کنڈے گڈ نہیں سکدا
بدنامی دے شوہ وِچ، تیرے
پیار دی بیڑی چھڈ نہیں سکدا

وَاڑاں رسماں والیاں ہیں تے
جھلیے رجّو وَڈھ نہیں سکدا
تیری دی قیمت دے اُتّے
تیری لج نوُں چھڈ نہیں سکدا

مَیں پُنّوں نہیں ڈاچی اُتّے
بھتہ کھا کے ٹُر جاواں گا
مَیں رانجھا نہیں بُوہے بُوہے
پیار دا سنکھ وجا جاواں گا

نہ مہینوال آں سارے جگ نوُں
پٹ دا زخم دکھاون والا
مرزا نہیں، مَیں سگناں والی
سیج توں تینوں لاہون والا

مَیں مجبور آں، میری ربّو!
مینوں ایہہ وَل چھَل نہیں آندے
میتھوں چُوچک یا ونجھل دے
ہنجو نہیوں ویکھے جاندے

دِھیاں، پُتراں دی لغزش تے
روندے، پِٹدے تے کرلاندے
میتھوں نہیوں ویکھے جاندے
ماپے اپنا آپ لُکاندے

ہَیں چاہنا واں توں ای جگ وِچ
میرا پتہ ٹھکانہ ہووے
مینوں بھانویں ہر کوئی جانے
توں دُنیا لئی اوہلا ہوویں

نہ مَیں قیس، نہ مجنوں ہوواں
نہ توُں لُبنیٰ، لیلیٰ ہوویں
مَیں چاہنا واں میرے ہتے . رجّو
مَیں اختر توُں سلمیٰ ہوویں

لکھّاں نظراں خواہش رکھّن
تیری کدے زیارت ہووے
میریاں گلاّں پُچھّن خاطر
تینوں مِلن دی چاہت ہووے

مَیں چاہنا واں ساڈے پیار دی
ہر دِل دے وِچ عزّت ہووے
تیرے ناں نوُں ہر کوئی جانے
تیرا پتہ بھارت ہووے

سلمیٰ بن جا تیرے ناں نوں
جگ دے وچ کھلار دیاں گا
رجّو اپنیاں ساریاں ریجھاں
تیری لج توں وار دیاں گا

پاگل خانہ

ایس جُوہ وسّن والے لوکی
کس کس اگ وچ بلدے
سوچاں دے وِچ ڈبّے چہرے
جیویں سورج ڈھلدے

ڈریاں ڈریاں اکھیاں دے وِچ
غم دیاں گوھڑیاں چھانواں
سہکدیاں بُلّیاں تے پچّن
ہاسے، ہوکے، ہانواں

شہر دا کوئی سَتیا ہویا
سَتیا کوئی گھر دا
اَکھیاں دا کوئی پھٹیا، کوئی
ڈنگیا ہویا زر دا

کوئی کہندا جگ نوُں چانن
دیندا چند کدوں اے
کوئی آکھے دھرتی دا رب
مینوں پسند کدوں اے

کوئی خبرے کِس دیاں راہواں
تکدا سجّے کھبّے
کِسے نوں اپنا آپ گواچا
صدیاں توں نہ لبھّے

چِٹّی دُدھ فجر نوُں کوئی
ڈوہنگیاں شاماں کہندا
پیتّہ دی پر ڈال توں ٹُٹ کے
ڈِگے تے رو پیندا

وِچ مشاعرے بیٹھا سوچاں
آ وڑیاں واں کِتھّے
پاگل خانہ ایہہ کیہڑا اے
روحاں سہکن جِتھّے

دکھّو وکھرے سبھ دے ہو کے
دکھو دکھریاں ہانواں
کِسے نوُں دُھپّاں چٹ لیا اے
کِسے نوُں کھادا چھانواں

جھَل سکے نہ کوئی وچھوڑا
دوجے وصَل نہ بھاوے
کوئی جھلاّ سارے جگ لئی
رو رو حال ونجاوے

لوکاں دے دُکھ درد ونڈاون
اپنے دُکھ بُھل جاون
ویلے دے ایہہ لعل اَنمُلّے
مٹی وِچ رل جاون

اُج دے ویلے دی مٹی نے
کل پھر ولیا جاناں
لَٹ نَٹ کردیاں، ایہناں لعلاں
اپنا آپ دکھاناں

کل ایہناں دیاں تحریراں نے
اِک تہذیب اکھوانا
ایہناں فن کاراں تاریخ دے
متھے نوں رنگ لانا

طنز، حقارت دے نال سجنو!
ایہناں نال نہ بولو
اَج دے لوکو، لعل ایہو جیہے
مِٹّی وچ نہ رولو

بے قدرا

مَیں وِی جھلّے دُکھ ہزاراں
مَیں وی ہنجو پیتے نیں
آس دے کچّے دھاگے لَے کے
پھٹ جگر دے سِیتے نیں

مَیں وِی راتاں جاگ کے کٹیاں
مَیں وِی ہاواں بھریاں نیں
دِل وِچ تیرا پیار وسا کے
لکھّاں گلّاں جریاں نیں

مَیں تے تیری لج دی خاطر
زہر دی ہس کے پیتا اے
کِسے سِتم دا ایئں اُج توڑی
مُول گلہ نہ کِیتا اے

مَینوں اَج بے قدرا کہہ کے
پھَٹ جگر دے چیرے نی
کھیڑیاں ایہہ کیہہ سبق پڑھایا
جیویں ـ وسیں ہیرے نی
چوچک دی پگ رول کے مَیں وِی
تینوں کول لیا سکدا ساں
اپنے گھر دا سُنجا ویہڑا
خوشیاں نال وسا سکدا ساں

مَیں تے اپنا آپ گوا کے
تیرا چِیر سجایا اے
تینوں اَج بے قدرا کہندیاں
کوئی ترس نہ آیا اے؟

وارث شاہ دِی ہیر

وارث ! عِشق دِی کھیڈ نوں کھیڈ گئیاں
ایس جگ اُتّے لکھاں ناریاں وے
جھَل جھَل کے سیک وِچھوڑیاں دے
سُک مُک گئیاں چنچل ہاریاں وے
ہَوہرہ پھک لینا وڈّی گل کوئی نہیں
ایہہ وی پھک موئیاں مُتّاں ماریاں وے
کیوں پرہ ہیر نہ جگ تے ہوئی دُوجی
سوچاں مُکیاں تے عقلاں ہاریاں وے

جمی جھنگ وِچ ہیر، جوان ہوئی
رانجھے آن کے سُرت بھلا چھڈی
سوہرے جنج سوار کے لے آئے
وِیر چُکیا تے ڈولی پا چھڈی
چھڈی فیر وی تاہنگ نہ رانجھنے دی
ہیر اگ سہاگ نوں لا چھڈی
گل ایس مقام تے آن مُکی
موہرہ پھکیا جند مُکا چھڈی

کہانی اینی کو جنی نوں ہتھ پا کے
شہکار اجیہا بنا دِتا
لکھاں جھگڑاں وِچ نہیں ڈول سکدا
بُوٹا فن دا ایہو جیہا لا دِتا
مُنڈا تخت ہزارے دا، اِک رانجھا
پھڑ کے عاشقاں وِچ بٹھا دِتا
آؤندے ویلیاں دے سارے عاشقاں نوں
میرے نام دا وِرد کرا دِتا

میرا رُوپ اچرج تے کوئی نہیں سی
تیرا قلم اچرج ضرور ہے سی
رانجھا ویکھ کے ہوش نہ کیوں کھوندی
تیرے فن دا ڈھکدا طور ہے سی
علم فِقہ، حدیث تے معرفت دا
میری ذہن اُڈاری توں دُور ہے سی
میری سوچ تے قاضی نوں دے متّاں!
تیری سوچ دا نُور ظہور ہے سی

وارث! ہیر دے واسطے سیں ایویں
شاطر مہرے دا جیویں خدا ہُندا
نہ اوہ ہو بہو مہرہ ای بَن جاوے
نہ اوہ مہرے توں کدی جُدا ہُندا
چال مہرے دی تک کے پتہ لگے
شاطر ذہن اندر جیہڑا دا ہُندا
مینوں تک دا اے گھُور گھُور اوہو
تینوں ویکھنے دا جنہوں چاء ہندا!

توں ایں اِک خیال اچرج وارث !
تے تفسیر آں تیرے خیال دی ہَیں
جیہڑی صدیاں تائیں وارث نقش رہسی
اوہ تحریر آں تیرے خیال دی ہَیں
جنہّے فن دیاں عظمتاں دسّیاں نیں
اوہ تصویر آں تیرے خیال دی ہَیں
میرے لکھ سلام نیں تُدھ اُوپر
جیوے قبر تیری میریا خالقا وے
لوکی جھُوٹ آکھن ہیر رانجھنے دی
ہیر تیری اے میریا وارثا وے

سبد اکھیڑا

چُپ چُپیتا ، نمّو جھانا
نیویں پا کے ، آوے جاوے
کوئی اوہنوں مہنے مارے
کوئی اوہنوں لُوتیاں لاوے

اُنگلیاں اُٹھّن ، موڈھے وجّن
زہری ہاسے ، چبھدیاں گلّاں
کل مکلّی دِل دی بیڑی
آسے پاسے کھہّاں چھلّاں

سوچاں سوچے کُجھ نہ سُجھّے
اکھیاں کھولے کُجھ نہ دِسّے
وچ ترنجنیں، اوہدیاں گلّاں
وچ چوپالیں اوہدے قِصّے

لوکاں توں لُک لُک کے روِوے
رو کے آپے چپ کر جاوے
نہ کوئی دل دا محرم لبھّے
نہ کوئی دل دا دَرد ونڈاوے

وارث شاہ توں چیکاں سُن کے
ہیر دیاں، تے رَج کے رویا
بھُل بیٹھوں پر پیار دی لورے
سَیدے دے نال جو کجھ ہویا

ہیرؔ سی اس دھرتی دی جائی
اوہدے نال ایہہ ہونا ہے سی
عزّتاں والا اُچّا شِملا
جُھکدا ویکھ اُس رونا ہے سی

معاف کریں فنکارا! سوہنی
لِکھّی ہیرؔ دی بیستی او
پیار نوں لَج توں اُچیاں کرکے
اُچّی گل نہیں کیتی او

صاحباں

پگ نوں چُک لے سوہنیا وِیرا
تتی بھوئیں تے ڈھے پئی اُونا
میرے پیار دے ٹکرے کر کے
ٹھنڈ کلیجے پے گئی اُونا
ہن تے پگ نوں چک لے ویرا
میرے دکھ نوں کر نہ دُونا

اکھیں رڑکن والا کنڈا
چھویاں نال چھلا سٹیا ای
وچ پرہیا دے بھین دے سر توں
رتا سالو لاہ سٹیا ای

ونجھل دے سُن ہوکے ہاواں
بھانویں میرا دل رووے گا

چل، تیرا تے وِچ پچوپالیں
سر تے نیواں نہ ہووے گا

تینوں آؤندا ویکھ کے وِیرا
ڈِگ پئی ساں اَنّھے کھوہے
بھیڑے بھیڑے جاپن لگ پئے
مینوں بابل والے بوہے

فیر مَیں اِک چھت ویکھی جیہڑی
ڈِگدی جاوے، رِکردی جاوے
اُچّیاں، لمیاں کنّدھاں اُتّے
گوہڑی کالخ پھردی جاوے

ماں بُوہے نال ٹکراں مارے
رووے، پٹّے، کرے سیاپے

بابل میینوں نظریں آیا
نہیریاں وچ گواچا جاپے

میرے کنّیں واجاں پیّاں
صاحباں ڈاہڈا ظلم کمایا
مرزے ہتھّیں پیو دے گھر دا
دِیوا تیراں نال بجھایا

مَل گئی پِنڈ دے مَتھّے اُتے
کالیاں لیکھاں والی شاہی
آپ تے رُڑھ گئی، رُڑھ پُڑھ جانی
کھیوے دی وی اَلکھ مُکائی

کنّب کے اکھیاں کھول کے ڈِٹھّا
شینہہ وانگوں کوئی نسّا آوے

اُودھر توُں تے ایدھر مِرزا
دوّنواں نوں پئی موت بلاوے

نہ تے چھَوّیاں دے نال تتّی
اپنا پیار کہُا سکدی ساں
نہ ای پیئو دے گھر دا دِیوا
پھُوکاں نال بجُھا سکدی ساں

گھُمن گھیر اچ پھَس کے سوچاں
کِدّھر جاواں سمجھ نہ آوے
اپنے دِل توں واجاں ماریں
مِرزا اپنے دِل بُلاوے

جیہڑی بوہتی مِٹھّی لگدی
اوس اِک واج نوں سُن سکدی ساں

وِیر شمشیر تے مرزے وِچوں
اِکّو جند نوں چُن سکدی ساں

خورے کیہہ کجھ سمجھ چ آیا ـــــ
خورے کیہہ کجھ کر گئی صاحباں
وِیر نوں موت دے موہنوں کڈھ کے
جیوندی جانیں مر گئی صاحباں

میرا دیوی

(میرا جیہدے بھجن ہندی شاعری دا مان نیں)

تیاگ کے ہر شے توں جگ والی
ازلی اگ نوں سینے لایا
ایسے اگ نے تینوں میرا
اِک دیوی دا رُوپ دوایا

دِل وِچ مچیا بھانبڑ جدوں
تیرے بُلھاں تیک آیا
تیرے ہر چا، ہر سدّھر نے
کِسے بھجن دا رُوپ وٹایا

پیار دے شوہ وچ ڈُلّھن والے
تکدے نیں کد وَل کنارے
چن وی تیرے بھیت نوں جانے
واقف حال ترے دے تارے

تیریاں اکھیاں دے وچ وس گئے
کجل بن کے پریم دوارے
رَج رَج کے توں ہاواں بھریاں
کھُل کے توں ہاڑے مارے

اوہ بھگوان سی اوہنے تیری
ہر سدّھر نوں جھولی پایا
پُونجّھ کے تیریاں سِمدیاں اکھیاں
تینوں اپنے سینے لایا

اوہ بھگوان سی اوہنے تیرے
سُچّے پیار دا ایہہ مُل پایا
تیرے ناں نوُں اپنے ہتھیں
امرت دے کے امر بنایا

اوہ دی اِک میرؔا اے جیہڑی
ہر دم مینوں ایشور کہندی
بال کے اکھیاں دی لو، میریاں
ہر دم راہواں تکدی رہندی

اُنج اوہ گھر دے کمّیں کاجیں
اٹھیں پہریں رُجھّی رہندی
کدے کدے پر کلیاں بہہ کے
پیار تھئیں ناں میرا لیندی

اکھیاں اُتّے لج دے پہرے
سوچیں ڈُبیاں باہنواں دسّن
کِھلریاں ہویاں آل دوالے
سُنجیاں، سُنجیاں راہواں دسّن

ہونٹھاں اُتّے لمیاں چُپّاں
ساہواں دے وِچ ہاواں اڑیئے
مَیں اسمانیں آں پر اوہنوں
اَج وی میریاں چاواں اڑیئے

جو کجھ گزری ہیر سلیٹی
جند اُتّے جر جادے گی اوہ
اپنے باہجوں کِسے نوں اڑیئے
کدے نہ دُکھ سُنا وے گی اوہ

ہو سکیا تے رب کولوں وی
اپنے بھیت لکا وے گی اوہ
مر جاوے گی، دل دی گل پر
بُلھاں تک نہ لیاوے گی اوہ

اوہدی مجبوری دے ہتھوں
جے دکھ دَرد ونڈا نہیں سکدا
ایہہ گل نہیں مَیں بندہ ہو کے
اوہنوں اَمر بنا نہیں سکدا

رانی لُوناں

جیہدے نال راجہ سلوان نے اودوں ویاہ کیتا، جدوں اوہدی تے پورن بھگت دی عمر اِکّو جیہی سی ۔

مَیں لُوناں، سلوان دی رانی
اِک چمیار دے دِل دی سدّھر
راج پاٹ تے راج سی میرا
میری دھرتی، میرا اَنّبر

محل مرے دیاں ٹیسیاں اُچّیاں
میرے ہتھ راجے دیاں واگاں
اپنی مرضی اُٹّھاں، بیٹھاں
ہسّاں، کھیڈاں، سوَواں، جاگاں

ویکھ کے اِک وَٹ میرے متھے
ہون سیانے، کملے، رِلے
ڈر نال نیوندیاں جاون پگّاں
جُھک جُھک جاون اُچّے شملے

جیہڑے لیکھ پتّہ نوں چاہیا
پَل وچ کیتا لیراں لیراں
موت حیاتی بہہ کے ونڈی
میرے ہتھ سَن لکھ تقدیراں

سبھ کجھ میرے کول سی، بھانویں
ترہائی سال جنم جنم دی
تیرے سوہنے مُکھ تے پُورن
لا دِتّی اِس بازی دَم دی

بِن پانی جیوں مچھی تڑفے
تڑفدی رہی اِنج دِن تے راتی
تیرے پیار دی خاطر بن گئی
جگ دا مہنا کل حیاتی

محلاں دے وچ ہاڑے مارے
رنگناں چھڈ کے ہانواں بھریاں
آپ ڈھنڈورا پیار دا پٹیا
جگ کولوں نہ مول ڈری آں

اچھراں جایا! اج ایہہ لوکی
ماں، ماں تے کرلاندے نیں
لُوناں اِک لُوناں وی سہے سی
ایہہ گل کیوں بُھل جاندے نیں

پُورن ! دیکھ اس جگ وچ کِنّے
بھولے بھالے رہندے لوکی
پیار ستائی اس لُوناں نوں
بھیڑی بھیڑی کہندے لوکی

اُگھڑ دا ہر دِن آکھے گا
پُنگرہ دی ہر رات کہوے گی
اس دھرتی دی ہر لُوناں نُوں
اِک پُورن دی تاہنگ رہوے گی

گیان

بدل چڑھے
سبھ نے تکے
سپیاں نے
موںہہ اپنے کھولے

اِک تُبکا سی
اکھیاں راہیں
دِل وچ ڈِگا
موتی بنیا

میریاں نظماں
غزلاں دوہڑے
دِن سوَنے ہنجو ہو کے
سبھ اوہدے لشکارے

ایہو جیہے بے مُلّے موتی
ڈُسکّے دِل دریاواں اندر
ڈھلکاں مارن
اپنی اگ وِچ سڑدے جاون

تے اوہ بدّل
اپنی لورے
وس وسا کے
اوڑک پلاّ چھنڈ چھنڈا کے
نیویں پا کے
لنگھ جاندے نیں
لکھاں کارے کر جاندے نیں

کتابخانہ / محمد ہارون موسیٰ

مرحوم سعید جعفری ہوراں دے مجموعۂ کلام بارے مینوں وی چار اکھر لکھن دا موقعہ دے کے میرا مان ودھایا گیا اے۔ اُنج میرا ایہہ حق وی بند اسی۔ کیوں جے جعفری ہوراں نال میری پرانی یاد اللہ سی، تے مَیں اوہناں دے بہت سارے مداحاں وِچوں اپنے آپ نوں وی سمجھدا واں۔ اوہ پنجابی دے سرکڈھ شاعر سن تے واقعی سچا کھے قلم دے مالک۔ پنجابی شاعری دے بھرے بھنڈار وچ جس طرحاں، تے جسقدر اوہناں نے انھّے موضوعاں نوں ہتھ پایا تے نبھایا، گھٹ ای اوس دی مثال مِلدی اے، اوہناں دیاں معاشرتی حوالے دیاں نظماں جتھے رہتل وچ تبدیلی دی منگ کردیاں نیں تے جاگو میٹی سماج نوں جھوندیاں نیں اوتھے ذاتی حولے والیاں نظماں ایس نظریاتی مملکت دے واسیاں واسطے سوچن دی راہ پیدا کردیاں نیں، جے کد تیک ایتھے دے وسنیک حالات دی بے نیازی دی سُولی چڑھدے رہن دے، تے سوچاں دے ایس انھّے ڈُونھ وِچ ڈُبدے رہن دے جے —

”میرے بچے میرے پِچھوں، گلیاں وچ رُل جاون گے“

شریف کنجاہی ۲۸ ۸/۸۳

مجلس اردو لاہور